

LUCEAFĂRUL

REVISTA REGIONALEI BANĂȚENE A
«ASTREI»

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TIMIȘOARA
NOEMBRIE—DECEMBRIE 1938.

16. 11. 1972

Din trecutul românilor timișoreni

**Apostolatul protopopului
VASILE GEORGEVICI (1764—1826)**

de **AUREL COSMA**

Izvoare istorice.

Din trecutul românesc al Timișoarei s'au desgropat până acum prea puține date și documente față de bogatul și interesantul material istoric ce zace ascuns în praful arhivelor și al vechilor registre oficiale sau bisericești, iar mai ales în tradiția și amintirea bătrânilor, cari rând pe rând duc în mormânt taina atâtor fapte și informațiuni prețioase privitoare la viața și luptele din timpurile apuse. S'au păstrat din generații în generații legende și întâmplări ce își aveau sursă de adevăr istoric în spovedaniile martorilor cari le trăiseră și le lăseseră urmașilor cu limbă de moarte ca o moștenire națională. Astfel am putut nota multe istorisiri din gura bătrânilor timișoreni, cari au dispărut din mijlocul nostru. Indeosebi dela meseriașii vechilor bresle românești din Timișoara am putut afla lucruri din trecutul nostru plin de sbuciumări, cari vin să completeze și să dea un cadru explicativ diverselor date, izolate sau fragmentare, conservate pe foile îngălbenite ale documentelor din epoca aceea. Cu ajutorul lor și sprijiniți pe acte istorice se pot reconstrui minunate pagini de viață românească în Timișoara de altădată. Se pot scoate la iveală momente însemnate din trecutul acestui oraș, care totdeauna a fost animat de o pulsație politică, economică, culturală și chiar socială a populației românești. Neamul nostru a avut în capitala Banatului străvechi

așezări, iar cele dintâi documente de proprietate și protocoale ce se mai păstrează în arhiva cărții funduare din Timișoara dau dovezi incontestabile despre situația Românilor din acest oraș, unde, în cartierele Iosefin și Elisabetin majoritățile proprietăților erau în mâinile lor, iar în cartierul Fabricului s'ar putea spune că erau citadele inexpugnabile de familii românești.

Protopopul Constantin Șuboniu (1734—1818).

La vechea biserică românească din cetatea Timișoarei, a cărei urme nu se mai găsesc decât în tradiția credincioșilor și în hrisoavele vremii, a slujit părintele Constantin Șuboniu, un mare sprijinitor și apărător al cauzei naționale. A funcționat aici ca preot până în 1790, când s'a construit cea dintâi biserică românească în cartierul „Maiere” (Elisabetin), la care se duse să servească până în anul 1811, data numirii sale de protopop. Astfel Constantin Șuboniu a fost întemeietorul și primul paroh al comunei bisericești din Elisabetinul Timișoarei.

Sub protecția lui și-a făcut drum de manifestare scriitorul și pedagogul **Mihai Roșu** (1750-1822), care slujea în vremea aceea ca preot la biserica din Timișoara.

Constantin Șuboniu era un om cu multă autoritate și avea un prestigiu mare. Datorită calităților sale și respectului pe care îl inspira tuturor, putea ține piept diverselor și repetatelor tentative ale episcopiei sârbești, sub a cărei ierarhie era supusă biserica noastră dela unirea greco-catolicilor, tentative ce urmăreau desnaționalizarea elementului românesc preponderant și complectă incorporare a credincioșilor români pe linia consolidării intereselor sârbești.

În anul 1779, când s'au deschis la Timișoara primele cursuri de învățământ pedagogic pentru pregătirea dascălilor pe seama școalelor naționale, Constantin Șuboniu a intervenit ca pe lângă cursurile sârbești să funcționeze la Timișoara și cursuri normale în limba română. Conducerea acestor cursuri a fost încredințată preotului Mihai Roșu și ele se țineau în lunile de vară. Prin ele s'a creat un nou centru de viață națională în inima Banatului și de aici au pornit pe calea propovăduirii mulți învățători trimiși în satele noastre ca să răspândească

slova și cultura românească. Era începutul unei ere noi, de propășire, pentru școlile noastre a căror număr creștea, mai ales în împrejurimea Timișoarei. Pe lângă aceste cursuri pedagogice s'a simțit nevoia și a unor cursuri teologice pentru candidații de preoți români. Mihai Roșu a început să le țină în vara anului 1790 și a continuat a le face la Timișoara în vacanțele de vară chiar și după 4 Noembrie 1794, dată când s'a mutat în comuna sa natală, la Jădani, unde fusese numit ca paroh. La aceste cursuri teologice dela Timișoara, făcute în limba română de Mihai Roșu, a învățat în anul 1801 și **Dimitrie Tichindeal**, fostul învățător dela Beregsău, devenit mai târziu paroh al comunei Becicherecul-mic și profesor al Preparandiei dela Arad.

Constantin Șuboniu era un om de cultură. Străduințele lui se îndreptau și în direcția scrisului românesc. La stăruința și pe cheltuiala sa a putut Mihai Roșu să-și tipărească la Viena cele două cărți: „Învățăture creștinești” (1775) și „Scurtă arătare despre Dumnezeu” (1784), după cum o confirmă autorul pe coperta lucrărilor sale. Aceste volume pot fi considerate ca cele dintâi cărți românești tipărite de bănațeni, fiindcă istoria literaturii provinciei noastre nu mai pomeneste de nici o altă carte mai veche, în afară de „Pălia” sau biblia tipărită la Orăștie în 1582 de predicatorii calvini Ștefan Herce dela Caransebeș și Moise Peștișel dela Lugoj.

Vechea biserică de lemn a Românilor timișoreni.

Privitor la starea vechilor biserici românești din Timișoara am putut culege date interesante din gura bătrânului învățător confesional Traian Lungu (1830-1917) din Timișoara-Fabric, care mi-a istorisit lucruri auzite din strămoși. După această tradiție, Românii timișoreni aveau în veacul al VXIII-lea o biserică de lemn, mică și slab construită. Se crede că ea era ridicată pe locul sau în apropierea locului pe care construiseră Românii înaintea năvălirii Turcilor cea dintâi biserică de lemn despre care face pomenire istoria și care ajunsese prada unui incendiu. Această biserică fiind situată pe actualul câmp al târgului, unde fusese pe vremuri străvechiul cartier românesc numit „Palanca mare”, deci în afară de oraș și departe de suburbiul Fabricului, Românii de aci plănuiau să-și facă o bise-

rică mai aproape de casele lor. N'au așteptat ca biserica de lemn, care era într'o stare deplorabilă, să se dărâme, ci s'au apucat de realizarea acestui plan. Incepură să adune contribuții benevole și din fondul strâns ridicară în 1746 o biserică de piatră în piața Fabricului. Era biserica „Sf. Gheorghe” care aparține astăzi Sârbilor și care se conservă ca o podoabă istorică în piața Traian.

Biserica „Sf. Gheorghe” din Fabric.

Proprietatea de drept a Sârbilor asupra bisericii „Sf. Gheorghe” a fost recunoscută de instanțele judecătorești cari s'au pronunțat în faimoasele procese purtate de Români împotriva Sârbilor pentru despărțirea lor ierarhică. Despre trecerea acestei biserici în mână sârbească, dascălul Traian Lungu și fiica sa, scriitoarea Emilia Lungu-Puhallo, mi-au confirmat însă unele informațiuni pe cari le auzisem și dela alți bătrâni ai cartierului. Se istorisea anume, că biserica „Sf. Gheorghe” a fost construită numai din banii colectați dela familiile românești, cari erau în număr foarte mare, și dela câteva familii bogate de comercianți macedoneni, cari între timp decedară fără urmași. Deci dreptul asupra acestei biserici îl aveau exclusiv Românii. Și totuși, Sârbii, cari nu contribuiseră cu nimic la zidirea bisericii, au căutat să pună stăpânire asupra ei, căci nu puteau vedea cu ochi buni cum se făceau slujbe în limba română de preoții noștri. Mai întâi au izbutit să introducă liturgiile sârbești, iar mai tâziu, cu ajutorul unui crâșnic sârb, au reușit să distrugă documentele de fondare, cari conform obiceiului se păstrau în globul crucii din vârful turnului, înlocuindu-le cu acte de proprietate, din cari să rezulte că biserica a fost clădită de Sârbi și cu concursul episcopiei lor. Astfel a trecut biserica „Sf. Gheorghe” în stăpânirea Sârbilor, cari nu mai admiteau preoților români să slujească în limba lor decât tot a doua săptămână.

Asupra verității acestei tradiții, ne aduce dovezi valoroasa lucrare a părintelui Virgil Popovici despre „Ortodoxismul și biserica națională românească din Timișoara”, care scrie următoarele despre Sârbi: „Mai tâziu își ridicară pretenții de stăpânire asupra bisericii Sf. Gheorghe, susținând că biserica a fost zidită cu ajutorul episcopiei sârbești și anume din ajutoarele date de fostul mitropolit al Nișului, apoi episcop al Timi-

șoarei Gheorghe Popovici și un lăsamânt de 8.000 florini, iar credincioșii au contribuit la zidire numai cu 210 florini. Bătrânii susțin că aceste date sunt false. Documentele istorice asupra înființării bisericii Sf. Gheorghe după uzul timpului erau păstrate în globul crucii din vârful turnului. Într'o bună zi însă crâsnicul sârb al bisericii având instrucțiuni dela preoții sârbi, le-a scos și le-a înlocuit cu documente false cari arătau datele amintite mai sus" (Op. citat, apărut la Timișoara în 1935).

La această biserică „Sf. Gheorghe” din Fabric se fondase și un protopopiat, primul titular fiind numit la 1747 în persoana lui Vladislav Veselinovici din Jebel. După el s'a întrerupt șirul protopopilor de Timișoara, fiindcă parohiile din acest oraș trecură sub jurisdicția protopopiatului dela Ciacova. Abia la 1811 a reînviat protopopiatul Fabricului. În scaunul acesta a fost numit atunci bătrânul paroh al bisericii române din „Maier”, Constantin Șuboniu, care este cel dintâi nume de protopop român al Timișoarei păstrat de istorie.

Vasile Georgevici ca administrator protopopesce.

Protopopul Constantin Șuboniu a îmbătrânit. Nu mai putea lupta cu aceleași forțe și cu același elan împotriva ierarhiei sârbești. L-au obosit prea mult desele și nenumăratele conflicte ce le avea cu preoții sârbi, cari nesocoteau drepturile bisericii românești. În 1814, după patru ani de protopopiat, fiind deja trecut de 80 de ani, s'a hotărât să-și ia un ajutor care să-i facă slujba în biserică și să-i administreze protopopiatul. Făcu atunci apel la serviciile preotului militar **Vasile Georgevici**, care tocmai demobilizase și se întoarse la Timișoara după terminarea războaielor cu Napoleon.

Biografia lui Vasile Georgevici.

Despre Vasile Georgevici, fondatorul parohiei greco-ortodoxe din Timișoara-Fabric, am putut afla următoarele date biografice.

S'a constatat în mod sigur că era născut în ziua de 30 Decembrie 1764. Locul său de origine a fost controversat. Unii credeau că e din regiunea Brașovului. Un lucru e necontestat că s'a sfințit ca preot în anul 1800 pentru parohia din Cerna-teaz. Eu am susținut și în alte rânduri că se trage din o familie

bănăţeană, a cărei sentiment naţional nu putuse fi alterat de influinţa ierarhiei sârbeşti, oricât ar fi încercat să-şi impună su-
premaţia prin diferite mijloace, între cari şi sârbizarea numelui
de Vasile George în Vasa Georgevici, adăugând în actele ofi-
ciale la vechiul nume de George ce-l purtasera strămoşii lui
caracteristica terminaţiune de „vici” (Ziarul „Timişoara” No. din
1 Ianuarie 1936).

Vasile Georgevici a urmat teologia sârbească, păstrând însă
mereu neţărmurită dragoste pentru poporul român. La 1800
s’a hirotonit şi a fost paroh al comunei Cerneteaz până în
1814, când s’a stabilit la Timişoara.

In războaiele contra lui Napoleon.

În timpul războaielor cu Napoleon, a servit şi el, ca Dimi-
trie Țichindeal, în regimentele austriace formate din Români
bănăţeni, ca preot militar. Vitejia acestor soldaţi a devenit le-
gendară, fiindcă au ținut piept cu un curaj impresionant ata-
curilor înverşunate ale Francezilor. Cea mai frumoasă dovadă
de apreciere şi de cinstire a vitejilor bănăţeni a dat-o însuşi
Napoleon, când a spus: „Daţi-mi numai câteva batalioane din
aceşti români şi voiu bate cu ei toată Europa”.

Înapoiat din primul război, s’a dus la Cerneteaz. La 1811
s’a făcut însă o nouă mobilizare, cu proporţii mai mari, în
vederea unei ofensive decisive împotriva armatei franceze.
Ingroziţi de atâta serviciu militar, tinerii începeau să murmure
şi să se sustragă îndatoririlor ostăşeşti, mai ales că autorităţile
îi prindeau cu forţa, îi maltratau şi îi legau ca pe nişte osân-
diţi. De groaza acestor mijloace de recrutare, tinerii români
s’au refugiat în păduri. Autorităţile militare l-au rugat atunci pe
preotul Vasile Georgevici, ca să-i adune cu vorba bună pentru
armată. Fostul preot militar, cu autorizaţia comendurii cetăţii
Timişoarei, s’a dus în păduri să-i viziteze pe aceşti tineri, reu-
şind să-i convingă cu sfaturile sale părinteşti ca să-l urmeze.
Vasile Georgevici a recrutat astfel vreo 1400 de soldaţi, pe cari
i-a condus la Viena şi i-a prezentat curţii imperiale.

Prima audienţă la curtea imperială din Viena.

Vasile Georgevici a fost primit cu ocazia aceasta în audien-
ţă de împăratul Francisc I-ul, în faţa căruia făcu o documen-

tată și impresionantă expunere asupra situației reale în care se zbătea poporul român. I-a amintit împăratului câte jertfe și fapte eroice a făcut acest popor în războaiele cu armata lui Napoleon, în timp ce acasă în Banat familiile acestor viteji români sufereau din cauza persecuțiilor ierarhiei sârbești, care se credea stăpână și se bucura de anumite privilegii în defavoarea Românilor. I-a arătat în sfârșit „cum parohiile mai bune din comunele românești se dădeau de Consistoriul sârbesc numai Sârbilor, iar parohiile slabe din comunele românești se dădeau Românilor numai pe bani buni, adică cine dădea mai mult: pentru parohie o mie și pentru ținghilie altă mie”. (Vezi ziarul „Plugarul Român” din Timișoara No. 38 din 9 Noiembrie 1913).

Împăratul Francisc I-iul auzise de faptele eroice ale lui Vasile Georgevici și îl decoră pentru meritele sale ostășești cu o medalie de aur, iar printr'un script împărătesc dădu ordin Consistoriului sârbesc din Timișoara, ca la întâiul post vacant de protopop să fie, confirmat fostul preot militar al armatei sale. Plângerile de ordin național pe cari le formulase Georgevici nu avură însă consecințe imediate. Ele pregătiră numai terenul pentru viitor.

Astfel ajunse Vasile Georgevici să fie acceptat în 1814 ca ajutor și administrator protopopesc pe lângă venerabilul Constantin Șuboniu. Dela această dată începe apostolatul de luptător național al marelui Vasile Georgevici, a cărui activitate însuflețită și rodnică era îndreptată în primul rând pentru ridicarea și întărirea păturei românești din Timișoara. Era un vrednic continuator al operei protopopului Șuboniu, mai ales pe terenul strădaniilor de a redobândi drepturile bisericii sale pe cari tutela vitregă a ierarhiei sârbești le nesocotise și le uzurpase. Din această cauză începu să aibă și el, ca bătrânul Șuboniu, multe neplăceri cu Sârbii, cari nu puteau să-i facă însă prea mult rău, căci Georgevici se bucura de înalta protecție a curții imperiale.

Vasile Georgevici protopop al Timișoarei.

Protopopul Constantin Șuboniu muri la 1818 în vârstă de 84 ani. În locul lui, pe baza rescriptului împărătesc, Consistoriul sârbesc din Timișoara fu nevoit să-l întărească în scaunul protopopesc pe Vasile Georgevici. Cu profunda dragoste ce o avea pentru credincioșii săi din Timișoara, noul protopop se

gândi în primul rând la construirea unei biserici românești în suburbiul Fabric, unde era în vremea aceea centrul vieții românești și unde se simțea mai mult nevoia unei biserici în care să se facă slujba în limba română, ca să o poată înțelege și credincioșii. Biserica din Cetate, unde servea la început Constantin Șuboniu, trecu la Sârbi, iar biserica „Sf. Gheorghe” zidită de Români în piața Traian fu luată de ierarhia sârbească și transformată într-o parohie mixtă, tolerându-se Românilor doar atât, ca tot a doua Duminecă să-și facă liturghia în românește cu preoții lor. Protopopul Vasile Georgevici nu mai putea suporta această stare de lucruri și luă hotărârea de a ridica o nouă biserică românească pentru credincioșii săi. În acest scop a plecat în anul 1820 la Viena în audiență la împăratul Francisc I-ul, prezentându-i două petiții.

A doua audiență la împăratul Francisc I-ul.

Primul memoriu conținea cererea pentru eliberarea unei concesiuni de a clădi o biserică românească în Fabricul Timișoarei, la sediul protopopiatului, în partea periferică a cartierului numită „Mehala”, careia Sârbii îi ziceau „Vlașca mala”, motivând cererea cu faptul că credincioșii din această mahalauă românească a Fabricului stăteau prea departe de biserica „Sf. Gheorghe”, întâmpinând dificultăți cercetarea ei din cauza lipsei mijloacelor și a căilor de comunicație, precum și a iluminatului, mai ales în diminețile și serile, când se făceau slujbele utreniei sau ale vecerniei și deniilor. („Plugarul Român” ziar și număr cit.).

Topografia cartierului la începutul secolului al XIX-lea era cu totul diferită de cea actuală. În timpul acela suburbiul era divizat de diferitele brațe ale Begheiului, cari se ramificau pe tot cuprinsul lui, formând între apele lor insule de așezări, a căror populații comunicau mai greu între ele. Dela „Vlașca mala” până în piața Traian unde se afla biserica „Sf. Gheorghe”, era o distanță mare de străbătut, deoarece între aceste două părți ale Fabricului nu era un drum direct, ci lumea trebuia să înconjoare mai multe grupări de case și să treacă mai multe poduri peste brațele râului cari tăiau în repetate rânduri calea de comunicație. Parcurgerea acestui drum era o adevărată problemă. Luminății nu erau decât pe la morile si-

tuat lângă podurile de trecere, formând puncte de popas și mici centre de animație. Ori astfel de centre erau vreo patru pe drumul credinciosului român care voia să meargă la biserica din piață, între cari locul „la mama dracului” pe lângă moara de tutun, despre care și azi se mai vorbește ca de o amintire plină de fantezii și spaimă. De aceea, pe lângă motivele de ordin național, protopopul Vasile Georgevici a insistat în cererea sa mai ales asupra acestor motive topografice, în fața cărora stăpânirea dela Viena nu putea ridica obiecțiuni și temeri de „complicațiuni politice”. Rezultatul a fost favorabil. Împăratul a încuviințat protopopului să ridice o nouă biserică pe seama credincioșilor din partea românească a Fabricului.

Memoriile pentru emanciparea bisericii române.

Al doilea memoriu prezentat de Vasile Georgevici împăratului Francisc I-ului era de o mare valoare istorică pentru cunoașterea suferințelor Românilor bănățeni din vremea aceea.

Prin această petiție a cerut **emanciparea bisericii române de sub ierarhia sârbească**. Acest memoriu avea o întindere de 120 de coale și cuprindea „o mulțime de documente autentice, ce adevereau nenumăratele nelegiuiri ale ierarhiei sârbești”. Iată ce a scris Nicolae Tincu-Velea despre această petiție în volumul său „Istoria bisericească politico-națională” (Sibiu, 1865, pagina 300):

„Se istorisește din acele timpuri, că poporul și clerul român din Ungaria și Banat în anul 1812 a format un comitet compus din cei patru profesori ai institutului pedagogic, de un deputat civil și de câțiva protopopi, care comitet a proces a cere dela guvern a fi eliberată biserica română de usurpațiunile mitropoliei sârbești. Dară rezultatul total se amână deocamdată din cauza că Tichindeal și Iorgovici muriră preacurând și deputatul civil Moise Nicoară fu forțat a trece în Țara românească. După câțiva ani bravul protopop Georgevici din Timișoara repeți zisa cerere prin o petițiune de 120 de coale compusă dintr'o mulțime de documente autentice, ce adevereau nenumăratele nelegiuiri ale ierarhiei sârbești. Impresiunea acestei opere a fost mare și rezultatul îndestulitoriu, căci s'a pus în reactivitate denumirea de Episcopi români la Arad, Timișoara și Vârșeț. Dar acest recâștigat drept, după moartea împă-

ratului Francisc fu iarăși uzurpat arbitrarmente de mitropolii sârbi din Carloviți”.

Memoriul protopopului Vasile Georgevici este un prețios document al vremii și păcat că textul lui n'a putut fi încă descoperit. Poate zace undeva în vechile arhive ale Vienei. În temeiul acestui act bine motivat s'au dat dispozițiuni de către împărat ca memorandumul Românilor bănățeni, făcut și prezentat de Georgevici, să fie soluționat favorabil. Importanța acestui memorandum dela 1820 este atât de mare, încât el constituie o epocă strălucită în istoria Românilor bănățeni. A fost prin urmare meritul lui Vasile Georgevici, că s'au redobândit, chiar și pentru scurt timp, drepturile bisericii române.

Petiția dela 1814.

Cunoaștem conținutul memorandumului dela 1820, fiindcă el cuprindea aceleași capete de cerere pe cari le avea petiția comitetului dela Arad. Ori textul acestei petiții a fost găsit și publicat de Teodor V. Păcățean în lucrarea sa „Cartea de Aur, sau luptele politice-naționale ale Românilor de sub coroana ungară” (Sibiu, 1904, vol. I, pag. 139-148). Petiția arădanilor n'avea însă ca întindere decât a zecea parte din volumul de jalbe al protopopului Georgevici, care reluând ideile acestei petiții, rămasă fără efect, le-a dezvoltat și le-a complectat cu un material documentar impresionant.

La 1812 s'a înființat la Arad Institutul pedagogic pentru pregătirea învățătorilor confesionali români. Profesorii acestui institut erau Constantin Diaconovici-Loga, Dimitrie Țichindeal, Ioan Mihuț și Dr. Iosif Iorgovici. Dela această școală de dascăli porni un suflu de viață nouă pentru neamul românesc. Din atmosfera de însuflețire ce domina acest mediu al cărturarilor noștri s'a ajuns la ideia constituirii unui comitet despre care pomenește Nicolae Tincu-Velea în istoria sa. Comitetul a fost alcătuit în anul 1812, imediat după deschiderea cursurilor pedagogice, fiind compus din cei patru profesori dela acest Institut, dintr'un deputat civil ales în persoana lui Moise Nicoară și din câțiva protopopi. Comitetul avea misiunea să întocmească o petiție prin care „tot clerul și poporul românesc” din diecesa Aradului să-i solicite împăratului Francisc I-ul ca să numească un episcop român, cu „sângele și cu inima română”, după moartea bătrânului arhiereu Pavel Avacu-

movici din Arad, care era deja „atât de bolnav și de neputincios”. Petiția a fost redactată și înaintată împăratului în anul 1814. Ea a rămas însă fără răspuns și fără efect. Această petiție o reluă mai târziu Vasile Georgevici și se folosi de ea, ca material informativ, pentru memoriul său. Probabil că din comitetul de redactare dela Arad a făcut parte alături de alți protopopi și Constantin Șuboniu dela Timișoara. Astfel s’ar putea explica mai ușor cum a ajuns Georgevici la textul memoriului arădan și la informațiunile privitoare la chestiunile cuprinse în el.

Memorandumul bănățean dela 1820.

Ce cuprindea memorandumul bănățean?

În partea introductivă se arăta originea neamului, care trăgându-se din descendenții coloniștilor romani ai împăratului Traian, stabiliți pe aceste plaiuri ale Daciei cucerite prin vitejie, este singurul popor autohton. Ungurii au venit mult mai târziu pe acest pământ pe care îl stăpânise națiunea română, iar Sârbii s’au așezat aici abia în anul 1690, când au trecut Dunărea sub conducerea mitropolitului lor Arsenie Cernovici, refugiindu-se de frica Turcilor cari îi izgoniseră din Balcani. Atunci le-a acordat împăratul Leopold I-iul mai multe privilegii, cari au și fost exploatate de Sârbi în dauna Românilor. Memorandumul accentua că nu poporul sârb era vinovat de situația rea de care se plângeau Românii, ci privilegiile acordate lor, cari fiind răstălmăcite și aplicate în mod abuziv de către ierarhia sârbească au dus la oprimarea elementului băștinaș. Biserica română suferise în timpul ocupației turcești, iar după eliberarea ei, când spera vremuri mai bune, a primit cruda lovitură a tutelei episcopilor și ierarhilor sârbi, cărora între alte privilegii li s’a dat dreptul de a ocroti biserica noastră, fiind de aceeași lege ortodoxă. În interesul bisericii române din Banat nu putea interveni în timpul acela nici un factor important, deoarece ortodoxismul neamului nostru era profund atins de consecințele politice ale unirii făcute la Alba-Iulia în anul 1700 de mitropolitul Atanasie cu romano-catolicii. Credincioșii români din Banat, rămași fără arhieriei din neamul lor, au fost sortiți să îndure stăpânirea ierarhiei sârbești, care căuta să impună în actele sale de păstorire o vădită tendință de sârbizare și de desnaționalizare a elementului românesc, care se afla în majoritate zdrobitoare față de infima minoritate sâr-

bească. Memorandumul mai conținea și date statistice, arătând că pretutindeni majoritatea parohiilor erau românești și totuși ierarhia sârbească își impunea preoții săi. Ori astfel de nedreptăți nu s'ar mai putea face dacă Românii ar avea episcopi aleși din sânul lor. De exemplu în diecesa Aradului, după situația din anul 1777, erau 14 protopopiate, 480 de parohii principale și 126 filiale, cu tot atâtea biserici, fiind toate românești, în afară de trei locuri unde erau amestecați și câțiva Sârbi. În diecesa Timișoarei erau 10 protopopiate și 287 parohii principale, dintre cari numai cea dela Chichinda era sârbească, iar la Cenad și Becicherecul-mare erau mixte, restul fiind toate românești. În sfârșit diecesa Vârșetului, care avusese pe vremuri sediul la Caransebeș, număra 6 protopopiate cu 239 parohii și 19 filiale, cu tot atâtea biserici, fiind toate românești, în afară de protopopiatul din Vârșet, unde erau și Sârbi. Deși aceasta era situația, ierarhia impunea limba sârbească atât în biserici cât și în școlălele confesionale. Cu acest sistem neamul românesc putea ajunge la desnaționalizare. Ca mijloc de salvare și îndreptare, memorandumul propunea alegerea de episcopi români cari să stea în fruntea acestor diecese ale Banatului. Alegerea s'ar face de tot clerul și poporul diecesei respective, înaintând împăratului o listă cu trei candidați, dintre cari el urma să confirme pe unul ca episcop.

Pe lângă aceste idei principale cari se aflau și în petiția dela 1814, protopopul Vasile Georgevici a mai expus în memorandumul său din 1820 și o mulțime de plângeri, bine justificate, împotriva felului cum înțelegeau Sârbii să-și exercite supremația lor.

Despre acest memorandum bănățean tradiția ne-a păstrat informațiuni interesante. Dela bătrânii cartierului Fabric, unde era amvonul de apostolat al protopopului Vasile Georgevici, am putut afla istorisiri, pe cari le auziseră și ei dela moșii lor, despre audiența la împărat și despre petițiile lui „Prota Vasa”. Intre altele se povestea o scenă impresionantă ce se petrecuse în sala curții unde fusese primit protopopul Timișoarei. După prezentarea memorandumului și după scurta expunere explicativă ce o făcuse Vasile Georgevici, împăratul Francisc I-ului, văzând în modesta reverendă a apostolului bănățean simbolizată toată suferința preoțimii române, se coborî cu lacrimi în ochi și îl îmbrățișă pe acest protopop, care prin înfățișarea lui in-

filtrase în inima suveranului sentiment de dragoste pentru Românii prigonii pe nedrept.

Erau semnele evidente ale unei auguste justiții care nu întârzia să întroneze o altă stare de lucruri, mai acceptabilă pentru biserica noastră, și care dură până după moartea împăratului.

Biserica română din Fabricul-Timișoarei

Cu privire la memorandumul de interes general, Vasile Georgevici a pimit asigurări din partea împăratului că va lua măsuri de îndrumare. De fapt, în urma acestor intervenții, începură zile mai bune pentru biserica română. Iar în ceea ce privea petiția credincioșilor din Fabricul-Timișoarei, protopopul Georgevici s'a întors dela Viena cu autorizația imperială de a ridica o biserică română în centrul locuit de ei. În gândul lui Georgevici această biserică urma să devină catedrală pentru episcopul român, după câștigarea dreptului de a pune chiriarih român în capul diecesei din Timișoara.

Ajuns acasă cu concesiunea în mână, entuziasmul Românilor timișoreni era mare. Vasile Georgevici deveni o figură providențială pentru cauza bisericii naționale și a separării ei de ierarhia sârbească. Cercurile vrăjmașe dela episcopie nu vedeau însă cu privire liniștită bucuria Românilor. Se temeau că Românii ar putea scăpa de sub dominația lor și în consecință și de sub influința lor de sârbizare. Căutară să uneltească pe la autorități, ducându-se cu reclamațiile lor până la guvern, dar nu ajunseră la nici un rezultat, pentru că ordinul împăratului era indiscutabil și categoric.

Cum s'au adunat fondurile.

Protopopul Vasile Georgevici a lansat un călduros apel către toți locuitorii români ai orașului și ai împrejurimii, ca să contribuie fiecare, după puțința sa, la fondul pentru clădirea bisericii. Greutatea și de data aceasta era, că nu se găseau bani destui pentru zidire. Parcă soarta a vrut însă ca toate să se întoarcă în favoarea Românilor. Rezultatul apelului și al unui registru de subscripție, ale cărui file îngălbenite s'au conservat până azi, fu îmbucurător. Se văd în acest registru sume foarte mari, colectate în parte dela săteni. Registrul se păstrează în arhiva „Societății umanitare de masă”

credincioșilor români ortodoxi din Timișoara-Fabric". La începută s'au adunat vreo douăzeci de mii de florini. Cu toate acestea fondul creat prin aceste contribuțiuni nu era încă suficient pentru acoperirea cheltuelilor de construcție.

Atunci protopopul Vasile Georgevici, ca să accelereze ridicarea bisericii, a căutat alte modalități pentru adunarea banilor necesari. A plecat cu o trăsură, colindând toate satele timișane, și a adunat dela țărani diferite daruri, cereale, alimente, fiere vechi, aramă, pluguri și alte unelte sau obiecte aruncate, cari nu se mai puteau întrebuița, precum și multe lucruri de nici un folos. Intorcându-se cu ele la Timișoara, le-a comercializat, iar cu banii rezultați din vânzarea lor, a mărit fondul bisericii. Acest drum de apostolat al protopopului Georgevici mai avea și o altă importanță. Prin toate comunele pe unde a umblat, a ținut predici, a stat de vorbă cu țărani, a propovăduit credința în Dumnezeu și în viitorul românesc, întărind și animând în sufletul tuturor conștiința și iubirea de neam. S'a ocupat de toate nevoile poporului și a căutat să îndrepte relele din cauza cărora tânjea în amorțire vieța națională dela sate. Era un răscolitor de suflete, iar cuvântul său sincer și convingător avea darul să pună în mișcare vibrații de noi simțiri. Figura lui impunătoare, glasul său de profet și duiosia cu care știa să vorbească, inspira curaj și mângâiere. Pentru strădaniile sale naționaliste Vasile Georgevici a suferit multe vexațiuni din partea Sârbilor. El însă le-a îndurat cu mândrie.

Prestații în natură și jertfă de muncă.

Banii pentru ridicarea bisericii ar fi fost decj adunați, însă sumele colectate nu erau suficiente pentru plățirea mânei de lucru. Din acești bani abia s'ar fi putut acoperi costul materialelor de clădire. Protopopul Georgevici i-a chemat atunci la o consfătuire pe capii familiilor române din cartier, ca să discute cu ei posibilitățile de realizare. Le-a arătat situația fondurilor adunate, precum și necesitatea unor noi sacrificii pentru a se putea face plata lucrătorilor. Planul bisericii era făcut la directă inspirație a protopopului, iar executarea lucrărilor de arhitectură urma să se îndeplinească tot sub controlul și grija lui. Lipseau însă brațele muncitorilor și ale zidarilor. Sfatul căpeteniilor a ajuns la concluzia că era greu de a mai cere contribuții bănești, fiindcă toată lumea dăduse deja tot ce-i

stătea în putință. Totuși, într'un glas de unanimă însuflețire, s'au declarat hotărâți să înceapă lucrările chiar cu jertfa muncii lor proprii. S'a făcut un tablou despre toți meseriașii, muncitorii și ceilalți credincioși români ai cartierului, cari s'au angajat să contribuie cu jertfă de muncă și cu prestații în natură la opera de zidire a bisericii lor. Repartizarea muncii de „clacă” s'a făcut astfel, încât fiecare român s'a obligat a lucra gratuit cu toți membrii familiei sale timp de un an câte două zile pe săptămână. Așa a putut să fie ridicată biserica în decurs de un an de zile cu munca și strădania vrednicilor clăcași ai „Mehalei” românești, cari deveneau astfel cei mai autentici și cei dintâi membri ai parohiei noastre din Fabricul-Timișoarei.

Legenda despre arătarea lui Dumnezeu.

Atât datele de mai sus, cât și legenda ce urmează, le-am cules din amintirea și tradiția bătrânilor. O parte din ele au fost deja publicate în broșura mea: „Un mic istoric al bisericii române din Timișoara-Fabric”, editată la Timișoara în 1926 de Cercul tinerimei adulte „Sf. Gheorghe” din același cartier.

Frumoasa legendă despre căutarea locului unde să fie înălțată biserica și despre arătarea lui Dumnezeu, care prin revelație divină indică acest loc, se păstra ca o pioasă credință în memoria generațiilor ce se succedau.

Era un obicei din bătrâni, ca la Dumineci și sărbători, să se adune Românii cartierului Fabric în locul viran din fața bărăcii de lemn a stăvilarului de unde se despărțea apa Begheului în cele două brațe, cari curgeau paralel, cel drept pentru transportul lemnului și cel stâng pentru trebuințele industriale ale morilor, meseriașilor și tăbăcarilor. Această piață, care se întindea până la podurile ce legau „Vlașca Mafă” de cealaltă parte a malului stâng, era un fel de „forum romanum” unde se desfășura vieța publică a Românilor. Aici, sub cerul liber, se țineau sfaturile bătrânilor, se discutau și se rezolvau problemele zilei, aici venea în mijlocul lor protopopul Georgevici să le dea îndrumări și să chibzuiască împreună cu ei planurile de reformă și propășire românească. În timp ce sfatul bătrânilor se ținea la umbra unui nuc mare și înalt, tineretul își petrecea dansând și cântând. Aici se făceau primele manifestări de coruri improvizate, aici se întindea hora și se legau prietenii și

cunoștințe cu Românii veniți din alte părți. Erau cele dintâi în-
jghebări de mediu social în care se zămisleau perspectivele
vieții românești. Din acest centru au pornit ideile de solidari-
tate și de trudă comună ale fiilor aceluiași neam, chemați la
datorie și la unire de harnicul lor părinte sufletesc. La una din
aceste reuniuni, fiind vorba de zidirea bisericii, sfatul se purta
asupra chestiunii de a se fixa locul pe care să fie ea ridicată.
Se făceau diverse propuneri, iar protopopul îi lăsa pe credin-
cioși să-și spună părerile și să le discute după simțul și price-
perea lor. Neajungându-se la o soluție unanim acceptată, Va-
sile Georgevici se ridică din mijlocul lor și imploră ajutorul lui
Dumnezeu pentru lămurirea problemei. Rosti o scurtă rugăciu-
ne și într'o atmosferă de impresionantă tăcere exclamă:

— Doamne, Stăpâne atotputernic, trimite darul Tău asupra
noastră și arată-ne unde să ne închinăm întru mărirea Ta?

Deodată se iviră pe orizontul dinspre răsărit niște nouri
negri, iar în câteva minute se lăsă o ploaie grea deasupra lor.
Bătrânii ieșiră de sub nuc și se grupară în mijlocul pieții, fă-
când cerc în jurul protopopului, care căzu în genunchi și cu
ochii plini de evlavie ridicați la cer, aștepta cuvântul lui Dum-
nezeu. Tinerii înspăimântați de furtună, veniră și ei să se roa-
ge alături de părintele lor. Și iată că se făcu' subit lumină sub
întunecimea nourilor. Un fulger trăzni chiar în nucul mare, care
își întindea crengile spre ei în semn de arătare divină. Nucul se
prăbuși sub puterea flăcărilor și în câteva momente arse până
în rădăcini. Nourii se risipiră cu iuțelă, parcă nu se întâmpla-
se nimic. Bolta cerească iarăși deveni senină și se împodobi cu
frumoasele culori ale curcubeului. Soarele începu să-și scalde
iarăși, poate cu mai multă luminozitate, razele vestitoare de zile
fericite pentru neamul românesc. Vasile Georgevici se sculă cu
gândul la Dumnezeu și foarte smerit ridică mâinile spre cer,
zicând:

— Mulțumescu-Ți Ție Doamne, că ne-ai arătat locul de
mântuire al poporului român.

A rămas deci stabilit ca biserica să fie înălțată pe acest loc
revelat de voința lui Dumnezeu. Nici nu se putea găsi altul mai
potrivit, decât acela de unde se radiau atâtea unduiri de idei
și simțiri românești.

Noua biserică „Sf. Ilie”.

Lucrările de edificare ale bisericii s'au început în primăvara anului 1825 și au durat până în vara anului următor, luând parte efectivă la aceste lucrări toți Românii cartierului. Stilul ei arhitectonic era cel obișnuit la toate bisericile ortodoxe din Banat. Ziduri masive construite din cărămidă arsă, cu un turn înalt ce domina peste case până la o distanță destul de mare. Biserica avea două uși laterale și una principală la fațadă. Silueta ei părea elegantă, iar turnul avea în partea superioară mici linii decorative, comune acestui stil important din părțile transdanubiene. Acoperișul era din țiglă, iar pereții exteriori tencuiți și văruiți până la jumătatea turnului, unde începea tîncheaua modelată în forme caracteristice, cari se ridicau în etaje de suporturi tot mai mici spre vârful crucii. Interiorul era sobru și întunecos, iar iconostasul cioplit din lemn după modelul de ornamentație adoptat de toate bisericile din vremea aceea. Tavanul acoperea nava în linie simplă și orizontală, fără boltiri și fără cupolă. Dealungul pereților laterali erau scaunele credincioșilor, iar capacitatea de adăpostire a bisericii era de vreo opt sute de persoane. Pictura se făcu mai târziu de zugravul George Petrovici, iar iconostasul se completează pe măsură ce credincioșii făceau daniile cu icoane sfinte. Costul materialelor și al construcției a depășit suma de 24.000 florini.

Sfințirea bisericii a avut loc în ziua de 20 Iulie 1826, la sărbătoarea sfântului Ilie. De aceia i s'a dat ca patron protector numele acestui proroc.

După atâtea lupte și necazuri, Românii avură iarăși biserica lor proprie, iar în afară de aceasta și avantajul că era situată chiar în centrul cartierului românesc. Credincioșii nu mai întâmpinară nici o greutate ca pe vremea când mergeau la biserica „Sf. Gheorghe” din piață.

Moartea lui Vasile Georgevici.

O moarte prematură și inexplicabilă îl răpi pe protopopul Vasile Georgevici din sânul credincioșilor. Decedă la 20 Noembrie 1826, după patru luni dela sfințirea bisericii sale, la o vârstă de 62 de ani. Omul acesta viguros și îndrăzneț, căzu frânt și desamăgit, poate chiar obosit, de atâta supărare și amar.

Tragedia vieții sale îl urmări și dincolo de lumea pământească. Ura Sărbilor era atât de pronunțată împotriva sa încât i

se contestă și dreptul la odihnă veșnică și liniștită. Se puseră la cale cu ocazia înmormântării sale niște înscenări ce indignară cel mai elementar bun simț creștinesc. După un apostolat închinat lui Dumnezeu și neamului românesc, se încercă din partea preoției sârbești a se profana memoria sfântă a vrednicului protopop român cu spinoasele prohodiri de patimă și neiertare. Nu putuseră să-l lovească în viață, căutară deci să-l persecute în mormânt. Credincioșii români aflaseră însă de planul Sârbilor, cari îi săpaseră o groapă în cimitirul lor dela marginea cartierului, unde se află astăzi așezat un nou suburbiu al celor dintre VII. Românii în schimb, dintr'un sentiment de omagiu și de recunoștință îi destinară un loc de odihnă în cripta anume deschisă în interiorul bisericii „Sf. Ilie”. Consistoriul sârbesc temându-se că intransigența Românilor ar putea să le zădărnicească intențiunile, ceru ajutorul autorităților, cari trimiseră la înmormântare un detașament de soldați. În ziua de 22 Noembrie 1826, când porniră dela locuința lui Vasile Georgevici cu sicriul care era purtat pe brațe de credincioșii săi, aceștia luară direcția spre biserica „Sf. Ilie”, iar preoții sârbi se îndreptară spre cimitir. Când făcură însă apel la forța publică, comandantul detașamentului fiind întâmplător român, nu dădu ascultare preoților, ci își continuă și soldații drumul alături de Români, parcă Dumnezeu i-ar fi trimis ca să dea ultimele onoruri aceluia care fusese și preot militar. De aici se născu un mare proces, care ajunse spre soluționare până la curtea imperială, unde își înaintară Românii plângeră lor. Rezultatul fu cel dorit de Români. Protopopul Vasile Georgevici rămase să-și doarmă somnul de veci în cripta din nava bisericii „Sf. Ilie”, iar împăratul le mai încuviință dreptul de a păstra în biserică atât portretul său, cât și cel al protopopului lor.

Iarăși zile triste pentru Români.

Prin moartea lui Vasile Georgevici, ierarhia sârbească a scăpat de un adversar temut. Consecventă obiceiului ei, a căutat să acapareze și biserica „Sf. Ilie”. În urma atâtor uneltiri împotriva Românilor, invocând pericolul pe care îl prezenta organizarea național-bisericească a poporului nostru, Sârbii au izbutit să facă din biserica zidită cu munca și jertfa Românilor, o filială a bisericii „Sf. Gheorghe”, care devenise între timp exclusiv sârbească. Astfel a trecut și biserica cu hramul „Sf.

Ilie" sub controlul și stăpânirea ierarhiei sârbești. Ea le-a impus credincioșilor noștri preoți sârbi, cari veneau dela biserica lor din piață să facă slujbe în limba sârbă la altarul ridicat de protopopul Vasile Georgevici. Primul preot sârb detașat la acest altar a fost Mihai Tabacovici, iar în scaunul protopopesec a fost numit Ioan Vasici, care, fiind prieten al Românilor, a fost călăuzit în actele păstoririi sale de un spirit de înțelegere și de moderație. Abia dela 1853 începând își aveau Românii iarăși protopopi din neamul lor, seria acestora inițiându-se cu numele scriitorului Meletie Dreglici (1814-1891), care funcționase înainte de a veni la Timișoara ca protopop în Jebel.

Situația de permanente desacorduri și vexațiuni din partea Consistoriului sârbesc a dăinuit până în 1875, când se făcu despărțirea ierarhică între Românii bănățeni și Sârbi, trecând biserica noastră din Banat sub jurisdicțiunea spirituală și administrativă a mitropoliei din Sibiu.

Amintirea lui Vasile Georgevici.

Românii din Fabricul-Timișoarei au păstrat un cult pentru memoria fondatorului parohiei lor. Amintirea lui a fost reîmprospătată în anul 1913, când s'a demolat biserica construită de el.

Primăria municipiului Timișoara hotărîse încă din 1909 ea să pună în aplicare planul de sistematizare a orașului în cartierul Fabric și să canalizeze Begheiul, dând un curs nou curgerii apelor cari se răspândeau prin brațele laterale pe tot cuprinsul suburbei ca niște canale venetiene. Proiectele serviciului tehnic prevedeau diverse lucrări cari necesitau schimbarea topografiei unor însemnate părți din cartier, între cari în primul rând cădea locul unde era situată biserica „Sf. Ilie”. Aici urmau să se consolideze în piatră malurile Begheiului, căruia i se dădu o singură albie în locul celor două scurgeri paralele. Se plănuia tăierea unui drum drept dela palatul împăratului turcesc până la începutul străzii Recașului, care trecea tocmai prin centrul bisericii „Sf. Ilie” și al morilor zidite pe partea stîngă a râului, lângă podul de lemn numit „Napoleon”, de unde pornea un braț care își făcea scurgerea spre baia turcească chiar prin locul unde este fundamentul actualei biserici române din Fabric. În fața acestor nevoi edilitare, primăria a dispus demolarea bisericii „Sf. Ilie”, ridicându-se pe cheltuiala

ei actuala biserică din strada Șaguna, a cărei construcție se termină la începutul anului 1913. În noua biserică sculptura în lemn se făcu de maestrul Nistor Iosif Bosioc, iar pictura de artistul Ioan Zaicu. Demolarea vechei biserici începu în toamna anului 1913, iconostasul ei fiind vândut bisericii din Breg-său cu două mii de coroane, iar mobilierul și obiectele din interior, diferitelor biserici dela sate cu suma totală de nouă sute coroane.

Cu ocazia dărâmării, osemintele protopopului Vasile Georgevici s'au exhumat în ziua de 24 Octombrie 1913 din cripta vechei biserici unde fuseseră îngropate în 1826. Așezate într'un sicriu, ele au fost catafalcate în noua biserică, de unde în 26 Octombrie 1913, la sărbătoarea sfântului Dumitru, au fost re-înmormântate cu mare pompă în cimitirul românesc de lângă drumul mic al comunei Ghiroda. Aceste onoruri postume i-au fost date la stăruința și pe cheltuiala „Societății umanitare de masă a credincioșilor români ortodoxi din Timișoara-Fabric”, care i-a ridicat o cruce de marmoră deasupra noului său mormânt și a lăsat să i se facă un nou portret în ulei în locul celui vechi, care se păstrează și astăzi în sala festivă a comunei bisericesti gr. ort. române din Fabric. Nu l-au mai așezat acest portret în noua biserică, deoarece canoanele nu permit în interiorul bisericilor alte picturi, decât icoane sfinte. De data aceasta se putea însă face excepție, cu atât mai mult că păstrarea portretului era îngăduită în vechea biserică prin autorizația împărătească.

„Societatea umanitară”, care își avea sediul în sala de sus a localurilor numite „Crucea albă”, situate în piața vechei biserici, unde se concentra vieața socială a Românilor din cartier, se compunea în cea mai mare parte din meseriașii parohiei și urmărea scopuri de binefacere și de interes românesc. Din contribuțiile membrilor ei, adunați periodic în jurul unei mese albe, se dădeau la sărbători ajutoare și îmbrăcăminte copiilor săraci. Datorită acestei societăți, care își sistă activitatea cu izbucnirea războiului mondial, s'a reîmprospătat amintirea protopopului Vasile Georgevici.

Astăzi însă nu-și mai aduc aminte de el și nu-i mai păstrează cultul memoriei decât bătrânii cartierului, cari, ducându-se la micul cimitir român dela marginea Fabricului și trecând prin fața mormântului său, își fac o cruce creștinească.

Vasile Georgevici merită mai multă recunoștință și mai mare prinos din partea generațiilor de azi cari trăiesc clipe frumoase, la pregătirea cărora el și-a dat toată contribuția de jertfă și de muncă. El n'a fost numai păstorul sufletesc al unui oraș sau cartier. El a fost luptătorul întregii provincii, iar strădaniile sale au depășit din punct de vedere politic-național limitele Banatului. El a fost apostolul care se trudea pentru recâștigarea și apărarea drepturilor națiunii sale. A fost un făuritor de epocă, iar memorandumul său prin care cerea numirea de episcopi români în cele trei scaune arhieresti din Banat îl ridică la lumina istorică a marilor figuri.

Iată de ce Vasile Georgevici trebuie scos din umbra modestului cimitir și înălțat la lumina istorică, alături de marii făuritori de epoci. Iar când se va ridica un pantheon, se cuvine ca osemintele sale să-și găsească un loc de cinste și de eternă odihnă printre aceia cari și-au făcut intrarea în lumea dreptilor cu sufletul sfințit în jertfelnicul muncii și al simțirii românești.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Rugăciune

*Părinte, astăzi, lemoit și frânt
Ingenunchez pe marmora credinții.
Dar n'am putere, vlăguitului cuvânt
Să-î încredințez tot rodul minții.*

*Sufletu-mi, crescut în larguri de ogoare,
Sub foșnitoare lanuri de porumb,
Și-a vestejit pe creangă orice mugure de soare
Și se îndoiaie, azi, sub aspre vijelii de plumb.*

*Pe care drum, Părinte, să apuc? ...
A vremii vânturi crud ucigător mă bat.
Sunt singur la răscrucile ce duc
Spre zărea 'ntunecată de veleat.*

*Mi-i bățul rupt și mi-i sandala spartă ...
Oțetul rănilor mă mușc' adânc de glezne.
Pe care drum, Părinte? — O vorbă dă-mi, drept hartă,
Pustiului ce fulgeră cu bezne!*

*Mi-i frig și seara fâlfăe în zare ...
Jivinele se pregătesc, urlând, de pradă.
— Dă-mi, Doamne-un simplu căpețel de lumânare,
Că-i frig. Și ploaia a 'nceput să cadă ...*

PAVEL P. BELU

PICTURA RELIGIOASA

Pictorul Nicolae Brana

Dela idolul primitivilor la zeitățile antice, dela desenele din grote și până la expresiva icoană bizantină, dela egipteni până în zilele noastre, arta plastică a găsit în religie subiectul cel mai frecvent. Nu e mai puțin adevărat că religiile au avut în artă un foarte serios mijloc de a-și apropia adepții. Apropierea de credință și morală, pe care opera de artă o provoacă în sufletul omului, e temeinică, desinteresată și determinată de emoția produsă asupra spectatorului.

După Guyau morala trebuie să fie fără obligație și fără sancțiuni, căci devotamentul, sacrificiul pentru altul, ca să existe, nu are nevoie de sfaturile cărților, fiindcă se produce în mod natural. Omul va fi bun nu numai din cauza fricei sau iubirii de Dumnezeu, ci prin însăși dezvoltarea evolutivă a firii lui. Guyau pentru a întări susținerile sale, observă că sentimentele superioare, adică acelea cari sunt născute dintr'un fond intelectual perfect sunt în acelaș timp caracterizate prin sociabilitate și desinteresare. Emoția artistică spre exemplu are un necontestat caracter moral, prin aceea că cel ce o simte uită egoismul său și nu caută a-și apropia sie-și plăcerea ce-i cauzează opera de artă. Desigur că susținerile de mai sus se situează exclusiv pe plan filosofic, sunt cuprinzătoare, generale, fără a se încadra formal în spiritul niciunei religii. Dar în ceea ce ne privește constatăm neasemuita importanță și adevărul, privitor la acel necontestat caracter moral al emoției artistice.

În rosturile credinței noastre și între pătrunderea ei cu însăși ființa neamului, pictura și icoanele locașurilor de închinare, n'au procurat numai emoții, n'au mijlocit numai apropierea, rolul lor e mult mai cuprinzător. Într'o vreme când credinciosul nu pricepea nimic din ceea ce se glăsuia din altar, nu pricepea fiindcă glăsuirea și slova bisericii era străină de limba lui, în acea vreme toată taina, toată învățătura creștinească era explicată prin icoane, prin zugrăveala bisericilor. Era

această zugrăveală predica de fiecare duminică, îndemnul către buna faptă creștinească și avertismentul celor ce săvârșeau abateri din calea dreaptă a adevărului și a binelui.

Câtă adâncire a primit această scriptură cromatică, scrisă în chipuri și fețe pline de renunțare, o mărturisește însăși atitudinea de azi a credinciosului. Nu a credinciosului citadin, ci a celui ce trăiește în liniștea și calmul plaiurilor, sau aproape de măreția muntelui, ori pe întinderea primitoare a șesului. În profunzimea atitudinii sale, pe plan psihic și moral, nu s'a schimbat nimic. Acelaș fond cu aceleași necesități morale, asupra cărora trebuie să fim cu foarte mare băgare de seamă, pentru că pe ele trebuie să clădim necesitățile intelectuale și social-naționale, cerute de curentul civilizator al vremii de azi.

Această băgare de seamă se impune cu aceeași seriozitate — iconarului și pictorului de azi — care trebuie să caligrafieze pe catapetesmele și bolțile bisericilor, acciași învățatură în imagini din care credinciosul de ieri a desprins taina unei credințe.

Avem oare asemenea meșteri, care să fie pătrunși de simplitatea și curățenia sufletească a credincioșilor, meșteri care să-și facă problemă din înrâurirea ce poate avea opera lor?

Desigur că-i avem, iar măsura în care ei îmbină canoanele iconografiei cu resursele și posibilitățile lor spirituale, este a se judeca dela artist la artist. Dupăcum este a se judeca dacă operele lor satisfac acea cerință neștirbită de învățatură creștină ortodoxă, sau rămân numai pe lângă o valoare pur decorativă.

Dar să poposim o clipă sub bolțile bisericilor noastre.

Să ne oprim sub bolțile recent zugrăvite de un meșter a cărui nume e bine fixat — dar totată de recent — în plastica noastră. Zic tot atât de recent fiindcă nouă sau zece ani de activitate abia stabilesc începutul unei cariere artistice.

Răsărit din glia strămoșească a satului, din mijlocul țărânimii de neclintită credință, acest meșter al penelului a păstrat în suflet neștirbite sentimentele de strânsă legătură cu datinele noastre. A răsbit prin propriile forțe, atrăgând asupra-și atenția nu numai prin problema cromatică și compozițională a lucrărilor sale, ci și prin acea primenire a subiectului plastic. E deci prea firesc să-l găsim plăsmuind sub bolți tăcute de biserici, o pictură atât de strâns legată de vibrarea sufletească a creștinescului ortodox. O pictură care ca și odinioară este car-

tea deschisă și plină de învățături a creștinului, cartea care cheamă, apropie și reține pe credincios.

Fără îndoială că alta este astăzi atitudinea față de viață a omului, alte sunt necazurile și preocupările care-l rețin și cu atât mai vârtos stimulentele sufletesc trebuie așezat pe prim plan. Artistul pare a fi prins înțelesul profund al acestei stări psihologice, căci a înbinat cu pricepere în pictura sa acea notă de duh creștinesc, care crează atmosfera unei biserici, procură emoții și îndrumă spre pioasă reculegere.

Scenele religioase, care dacă păstrează caligrafia bizantină, relevează în aceeași măsură linia sigură și echilibrul compoziției, pe lângă alte calități și resurse ale artistului. Aceiași grije e manifestată în alcătuirea și dispoziția elementelor decorative. Toate sunt cuprinse, investmântate în viziunea cromatică a pictorului, frământat cu obținerea unei armonii perfecte. Lumina care pătrunde prin deschizătura ferestrelor, artistul caută să o stăpânească, găsește mijloacele de a o supune necesităților cromatice, integrând-o în armonia de psalmi a întregii biserici.

Iată schema critică ce o putem face, în atitudinea noastră de creștin și cronicar plastic, bisericilor din Odorhei și Cristur pictate de Niculae Brana. Nu sunt acestea singurele bolți decorate de el. Artistul, pe lângă lucrările amintite, mai înregistrează fresca altor biserici, din alte colțuri de țară.

Inbucurător și de relevat este faptul că cele două biserici se găsesc în secuime și e bine că artistul a pus mult suflet în aceste realizări reușind să le ridice la o necontestată valoare. Importanța se situează deci nu numai pe plan artistic, ci și pe plan național.

Ar fi desigur nimerit să ne ocupăm mai amănunțit de realizările pictorului N. Brana, dar obiectivul fixat aci nu e acesta. Nu ne interesează mijloacele tehnice, nu ne ocupăm de priceperea meșteșugărească, nici de reversul spiritual al forței sale creatoare. Am încercat doar să relevăm măsura în care N. Brana a imprimat picturii sale religioase un profund spirit ortodox, ținând în acelaș timp seamă de fațetele etnicului nostru.

Desigur nu e îndeajuns de isbită încercarea noastră, în măsura în care sunt isbitate realizările pictorului Nicolae Brana. Mărturisim cu hotărîtă credință și stăruim să nu se creadă că pozăm în atitudinea de cronicar modest.

Ștefan Gomboșiu

SINGUR DAR

*Marea vremii geme dată 'n două;
Stâncă răsărită de subt ape —*

*Amintirea așteptată, s'oi îngroape Cluj
Cețele ce cresc dușmane nouă...*

*Val fugar sclipește mai aproape,
Val al rozelor petale nouă
Unge-mi genele cu dulce rouă;
Seamănă-mi visarea-ți subt pleoape.*

*Pavăză să-mi fac în spre pustiu,
N'am pe lume alt mai meșter faur...
Țese-mi chipul drag trandafiriu.*

*Chipul dragostei din vremi de aur,
Ochii vrăjitori ca graiul viu,
Singur dar al vieții, scump tezaur...*

ADA CRIN.

Un apel*

Domnule Președinte,

Pe lângă problema ridicării satelor, prin ameliorarea standardului de viață a țaranului, căruia trebuie să-i asigurăm o situație materială mai bună și un nivel mai înalt de cultură, — una din cele mai mari griji și preocupări de fiecare zi a conducerii Ținutului Timiș este: **sporirea și întărirea claselor muncătorești dela orașe și îndeosebi creierea unei solide clase burgheze românești de meșteșugari vrednici și pricepuți și de negustori cinstiți și înstăriți.**

În acest scop vom căuta să mobilizăm fără zăbavă nu numai organele oficiale în subordine, ci și pe toți acei buni patrioți cari înțeleg însemnătatea acestei probleme și-și dau perfect de bine seama că, fără o burghezie solidă, străduințele conducătorilor Țării de a cuceri pozițiile de conducere în viața culturală, socială și economică a orașelor pentru elementul dominant, vor da rezultate prea slabe. Pentru că nu vom putea avea rol dominant în viața socială și culturală a centrelor urbane, până când nu vom fi reușit să cucerim locul de conducere în viața lor economică: industrie, comerț, finanțe.

În lipsa acestor izvoare de bunăstare și chiar de bogăție, societatea românească din centrele culturale și economice ale Ținutului, răzimată numai pe funcționari și pe o pătură prea subțire de muncitori, în cea mai mare parte săraci și necalificați, nu va fi în măsură să-și creieze și să întrețină cu puterile proprii așezămintele de cultură și progres, de cari are nevoie spre a-și putea îndeplini misiunea civilizatoare aci, la răscrucea mare a drumurilor între Apus și Răsărit, unde se întâlnesc atâtea popoare și se ciocnesc atâtea interese.

Fără o clasă burgheză înstărită, elementul dominant nu e în măsură a susține un teatru permanent, un post de radio,

*) Președintele Astrei Bănățene a primit din partea Ținutului Timiș, apelul de mai sus, pe care-l recomandăm atenției cititorilor noștri.

o editură de cărți, o revistă, un cotidian etc., iar fără de aceste elemente, fără de aceste vetre și difuzoare de civilizație, de spirit și geniu românesc, o seamă de talente valoroase ale națiunii noastre din această regiune, sunt sortite să se sbată în neputință, și să îndure mizerii, pentruca să se piardă apoi în marea masă a anonimilor.

În convingerea că apreciați, ca și noi, importanța sporirii și fortificării elementului românesc în orașe, **apelăm și la sprijinul D-voastră și, prin D-voastră, la toți membrii societății ce conduceți, rugându-i să ne dea prețiosul lor concurs la desăvârșirea operei pe care o urmărim.** Ii rugăm îndeosebi ca, ori de câteori descind în mijlocul populației sătești — la șezători, conferințe sau alte ocazii —, să atragă luarea aminte a poporului asupra importanței profesiunilor practice, să îndemne tineretul să îmbrățișeze cu încredere cariere meșteșugărești, cari au fost totdeauna și au să fie mai ales în viitor cu mult mai bănoase, decât slujbele de prin birouri.

Ar fi de dorit, ca în propaganda ce o fac între săteni pentru combaterea bolilor sociale specifice regiunii, cum e în primul rând avortul, conferențiarilor societăților noastre culturale și de asistență socială, reprezentanții bisericii și ai școlii să caute, împreună cu primarul și notarul satului, unde se ține o asemenea conferință, mijloacele necesare pentru ajutorarea efectivă a familiilor sărace din sat, cari au cel mai mare număr de copii. Socotim că ar fi nimerit ca nu numai oficialitatea — Ținutul și comunele —, ci și societățile culturale și de binefacere, prin organizațiile lor locale, bisericile prin preoți și epitropi, școlile prin organizațiile premilitare și prin stolarile de străjeri, să ia în sarcina lor creșterea a câte unui copil din familiile mai sărace, dar binecuvântate de Dumnezeu cu un număr mare de copii. Creind burse pentru educarea practică a acestor copii în cămine de ucenici sau la gimnaziile și liceele industriale, și oficialitatea și societățile culturale vor avea sorti cu mult mai mari de izbândă în propaganda lor pentru stăvilierea păcatului celui mai mare, ce slăbește vigoarea neamului în această parte a țării: reducerea excesivă a natalității cu mijloace meșteșugite, între cari primul loc îl ocupă avorturile provocate.

Oficialitatea și societatea românească urmează să se îngrijească apoi, ca acești copii de țărani, crescuți în spiritul na-

țional în școli și cămine pentru profesioni practice, să nu fie lăsați în grija sortii nici după ce și-au luat brevetul de meșteri, ci ocrotiți până la complectarea lor emancipare. Adică să fie bine plasați, cu contracte pe termen lung, în uzine și ateliere ca muncitori calificați, iar cei mai vrednici dintre aceștia să fie ajutați cu credite ieftine pentru a-și înzestra atelierele proprii cu uneltele și mașinile necesare. Nu vom pregeta să facem în acest scop intervențiuni la Ministerul Muncii și la Creditul Industrial, îndrumând în acelaș timp și organizațiile locale ale breslelor să facă uz cât mai larg, în sensul indicat de noi mai sus, de drepturile ce le conferă legea pentru organizarea breslelor prin art. 12 lit. a. și b.

Incredințați că și D-voastră sunteți călăuziți de aceleași gânduri, Vă rugăm Domnule Președinte, să binevoiți a ne secunda în străduințele noastre, îndrumând activitatea viitoare a societății ce conduceți pe linia indicată de imperativul vremurilor noi ce reclamă tot mai multă activitate practică, constructivă.

Primiți, Domnule Președinte, asigurarea deosebitei noastre considerațiuni.

Timișoara, 22 Noembrie 1938.

Rezident Regal, **Dr. A. Marta.**

Șeful Serviciului: **Dr. O. Daminescu.**

CONCERTUL

LUI GEORGE ENESCU

*Arcușul alungă mălură pe strune;
Când curge molatec fuior de mătase,
Când vântul puternic pe ape apasă;
Auzi cum susură nisipul pe dune ...*

*Sau ropot de hoarde pe vânturi se lasă
Și foșnet de flacări se 'nalță minune;
Chemări de talangă sub soare apune
Zoresc albe turme în drumul spre casă ...*

BCU Cluj / Central University Library Cluj
*Dar cel ce se leagă vrăjirii eterne,
Pe valul eteric arcușul își poartă,
Cu degete fluturi podoabă tot cerne;*

*Ușor ne deschide-a olimpului poartă
Și simțuri divine în suflete-așterne;
Iubitul de oameni, alesul de soartă ...*

ADA CRIN

Criterionii în rezolvarea problemei: ORIENTAREA PROFESIONALĂ

Acesta este titlul pretențios al unui articolaș de trei pagini, semnat de Ion D. Ungureanu, publicat probabil dintr-o eroare a redacției, în ultimul număr al revistei Institutului Social Banat-Crișana. După titlu, ne-am aștepta dacă nu la „rezolvarea problemei“ (sublimă naivitate!) cel puțin la formularea competență a unor chestiuni care s'au pus odată, și se mai pot pune tardiv de orișicine, care, cât de cât știe ce este Orientarea Profesională. În articolul citat, nu aflăm nici una, nici alta: Departe de a „rezolva“ problema, I. Ungureanu o încurcă așa de urât, încât îți trebuie mult timp ca să răzbești prin confuzia generală pe care ți-o oferă, făcând — desigur fără să-și dea seama, — incursiuni în diferitele domenii ale Psihologiei Economice, în speranța că vorbește despre Orientarea Profesională, chiar și atunci când pătrunde în domeniul Selecției Profesionale și câte odată, în acela al Organizației Științifice a Muncii. Pe lângă aceasta, este foarte curioasă dacă nu unică, metoda de lucru a lui I. Ungureanu. D-sa discută problema, aducând argumente împotriva Orientării Profesionale, luate nu din sfera Psihologiei, ci din sfera filosofiei, poeziei, etc. Astfel, cu mare sânguință ne citează pe Descartes, Fichte, Goethe, cari în materie de psihologie experimentală, n'au adus absolut nimic. (Desigur, aceasta nu le aduce nicio scădere și personal, păstrăm cel mai înalt respect acestor personalități, — însă metoda adoptată de autorul nostru este asemănătoare aceleia prin care se încearcă determinarea greutateii nu prin greutate, deci nu prin același etalon de măsurare, ci de ex. prin lungime).

Fără îndoială, fiecare este liber să discute orice problemă, aceasta însă cu condiția să nu părăsească atitudinea științifică, atunci când e vorba de știință; atitudinea filosofică, atunci când e vorba de filosofie; atitudinea poetică, atunci când e vorba de poezie. Prin atitudine înțelegem în cazul de față, acea optică specială de a vedea lucrurile din punctul de vedere al disciplinei respective (științifice, filosofice, poetice); acea perspectivă în lumina căreia lucrurile sunt luate în sensul special pe care-l dețin în domeniul respectiv, care sens, dacă nu este păstrat, se produce confuzia inevitabilă dintre concepție, care abundă cum e cazul de față, pe tot cuprinsul articolului citat. Căci nu este tot una, spunând cuvântul „suflet“ să-l considerăm din punct de vedere psihologic și filosofic. Deși în fond trebuie să fie vorba de același lucru, psihologia atribuie psihicului anumite calități, potrivit cercetărilor și naturii domeniului ei specific; spre deosebire de concepția metafizică asupra sufletului, care își are și ea un domeniu și un punct de vedere aparte. Această confuzie dintre domeniile ce

aparțin diferitelor discipline, constituie garanția că n-o să aflăm niciodată posibilități de comunicare, necum de „rezolvare“ a problemelor discutate. Chiar când domeniile diferitelor discipline au anumite puncte de interrelație, discutarea problemelor implică respectarea regulei amintite mai sus, prin cunoașterea lor documentară, iar nu „din auzite“, cum e cazul „Criteriilor...“ lui I. Ungureanu. Dar această confuzie dintre diferite puncte de vedere, mai înseamnă ceva... dacă am fi de părerea d-lui Suchianu, expusă în a sa „Disertație asupra prostiei“.

Să ne înțelegem din capul locului: Nu-l cunoaștem pe I. Ungureanu decât din articolul în discuție, așa că rândurile noastre sunt scrise din considerații de ordin pur științific. Fiind vorba de un domeniu mai mult sau mai puțin special, ținem să-l lămurim înainte de toate pe I. Ungureanu — că are nevoie de lămuriri ne-o demonstrează cu prisosință articolul d-sale — pentru ca în viitor să nu se mai apuce să „rezolve“ probleme, pe care nu are nicio chemare măcar să le discute. Apoi, nu este desigur vorba să legitimăm aici, dreptul la existență al Orientării Profesionale, care a suportat la timpul său critici serioase, iar nu verbiaj inutil ca acela al „Criteriilor... și rezolvărilor...“ lui I. Ungureanu. Intenția noastră se reduce doar la faptul de a da câteva lămuriri acelor care, nefiind în cunoștință de cauză ar putea să nu evite erorile formulate așa de pretențios de autorul nostru.

Dar să luăm pe rând toate aserțiunile care indiferent că sunt generale sau speciale, sunt în egală măsură eronate:

1. Chiar la începutul articolului, autorul întrebuițează într'un mod redeterminat, termenii care își au accepția lor îndeobște cunoscută. întrebuițându-le acolo unde nu le este locul, el face afirmațiuni care nu stau în concordanță cu faptele: „Orientarea profesională, înainte de a se fi pus teoretic s'a pus din punct de vedere practic. Când practica a nesocotit până la negare factorii subiectivi ai acestei probleme, ea a fost actualizată, cu toată tăria, teoretic“ (p. 39). Să ne oprim puțin asupra formei acestui citat. Se înțelege ce vrea să spună I. Ungureanu? — căci în continuare vorbește de altceva, începând cu un nou aliniat, fără să ne lămurească ce a vrut să spună. Cum a nesocotit practica factorii subiectivi ai problemei? Și apoi, cari sunt factorii subiectivi spre deosebire de cei obiectivi? O altă nelămurire și confuzie de idei: Dacă problema a fost „actualizată“ cu toată tăria teoretic, înseamnă că ea a existat și înainte de sub aceiași formă, căci nu înțelegem cum ceva ar putea fi actualizat, fără să fi existat înainte. Prin urmare, problema s'a pus înainte de toate din punct de vedere teoretic sau practic (?) — cum afirmă autorul? Pe lângă aceasta, dacă I. Ungureanu ar fi raționat cât de cât, el și-ar fi dat seama că problemele întotdeauna se pun la început din punct de vedere teoretic, iar nu practic. Deoarece, ele sunt rezultatul unui efort intelectual, sunt invenția unei minți care nu poate să gândească asupra aplicabilității practice a unei probleme, înainte de o fi inventat această problemă, care este un proces de natură teoretică. Este vorba de procesul general al creației omenești, care este universal ca proces psihologic.

Acelaș lucru s'a petrecut și cu Orientarea Profesională. Ea s'a pus la început din punct de vedere teoretic și numai după aceea, din punct de vedere practic. Iată ce spune în această privință un psiholog român, a că-

ruii autoritate științifică stă dincolo de orice discuție: „Selecția Profesională¹⁾ e concluzia logică a trei categorii de fapte: 1) faptul că fiecare profesiune cere aptitudini speciale; 2) faptul că aptitudinile variază dela individ la individ și 3) posibilitatea psihologică de măsurare exactă și obiectivă a aptitudinilor. Primele două fapte erau demult cunoscute. La realizări practice nu s'a putut trece la cunoașterea celui de al treilea“. Iar mai departe: „Mai târziu, datorită succesului obținut în Selecțiunea Profesională, s'a ajuns la ideia Orientării Profesionale, care încearcă distribuirea tuturor indivizilor conform aptitudinilor spre toate profesiunile“²⁾. Se vede cât de colo că Orientarea Profesională s'a pus dintâi din punct de vedere teoretic și numai după aceea din punct de vedere practic; iar faptul că I. Ungureanu afirmă contrarul, înseamnă din două una: ori el nu cunoaște datele și vorbește la întâmplare, sau confundă Selecția Profesională cu Orientarea Profesională — ceace în ambele cazuri nu-i face deloc cinste. În tot cazul, îi recomandăm autorului „Criteriilor...“ să consulte câteva manuale asupra istoricului problemei Selecției și Orientării Profesionale. Dacă d-sa ar fi fost la curent cât de cât cu problema Orientării Profesionale, de care se apropie cu o nepricepere ce poate fi egalată doar de lipsa d-sale de bun simț științific, ar fi aflat că deși la început a predominat factorul tehnologic și mașina prețuia mai mult ca omul, astăzi se ține cont și de factorul psihologic, deci de individualitate și la aceasta s'a ajuns datorită Orientării Profesionale. „Omul-rotiță“, — termen de care abuzează I. Ungureanu fără să-i pătrundă sensul real, nu este o creație a Orientării Profesionale, ci cel mult al mașinismului și industrialismului capitalist, care a desconsiderat factorul uman, trecând ușor peste persoană. Orientarea Profesională din contră, pornește dela respectul individualității, din moment ce n'o silește să activeze în direcția în care nu prezintă aptitudini și inclinații vocaționale, care sunt adânc sădite în om; din moment ce facilitează dezvoltarea normală a persoanei umane fără s'o constrângă la acțiuni ce nu concordă cu capacitățile ei reale. Prin urmare, Orientarea Profesională, departe de a răpi libertatea persoanei, din contră o asigură, având la bază principiul moral: respectul individualității, în care punctul de greutate cade pe om, iar nu pe mașină și producție. Cum spuneam, este cu mult mai liber acela care lucrează conform inclinațiilor sale vocaționale, decât acela care este silit să lucreze împotriva lor. În acest fel, munca — după cum observă Prof. Rădulescu-Motru³⁾, — devine o plăcere, iar nu o

¹⁾ Ar fi cazul să-i lămurim autorului „Criteriilor...“ care este deosebirea dintre Selecția și Orientarea Profesională, însă dată fiind extensiunea acestor însemnări, ne privăm de această obligație, cu tot riscul de a-l lăsa și mai departe în confuzie.

²⁾ N. Mărgineanu: Psihotehnica în Germania, 1929, Institut. de Psihologie, p. 7.

³⁾ C. Rădulescu-Motru: Vocația, Ediția Casei Școalelor p. 28. activitate forțată și replăcută. Că în America sau aiurea, s'a făcut uz de datele științifice ale Selecției Profesionale și Organizației Științifice a Muncii, punându-se punctul de greutate exclusiv pe producție (deși aceasta nu în toate cazurile), de aici nu are de ce a suferi prestigiul Orientării Profesionale, deoarece nu stă în principiile ei să exploateze omul.

2. Autorul articolului în discuție se îndoiește de posibilitatea Orientării Profesionale ca știință și vrea să-i legitimizeze dreptul la existență tot mai acum, când rezultatele practice la care s'au ajuns, constituie cea mai bună garanție a dreptului ei la viață. Deși singur o recunoaște că în acest domeniu s'a ajuns la oarecari „rezultate apreciabile“, totuși se retrage din fața faptelor și a realităților susținând că... „din nenorocire, pe cece se credea că s'a pus mâna, dispăruse înainte chiar de a se fi formulat concluzia“. Ne întrebăm nedumeriți: ce a dispărut și ce concluzie trebuia să se formuleze? Ne lămurim însă autorul nostru, și observați (!): propoziția care vine imediat este consecința logică a celor afirmate mai sus, deci putem conta pe ea, ca pe o explicare și motivare: „Căci omul — trup și suflet, nu stă o clipă pe loc (păcat că mintea lui I. Ungureanu stă pe loc) și, dacă este într'o continuă evoluție, devenire, nici odată nu este perfect acelaș“ (p. 39). Prin urmare deducția este următoare: concluzia nu s'a putut formula, pentru că omul este o realitate dinamică, în consecință nici cunoașterea lui nu este posibilă pentru că nu este „perfect acelaș“. (Oare fenomenele naturii fizice sunt „perfect aceleași“ (?) și totuși se poate vorbi de legi fizice deși există acel **principiu de indeterminație**, stabilit nu de mult, de către renumitul fizician Heisenberg). Și apoi, de unde a aflat I. Ungureanu despre caracterul dinamic al vieții psihice dacă nu din psihologie înainte de toate, și atunci, își închipue d-sa că psihologia n'a înțeles seama de acest lucru când și-a elaborat metode pentru măsurarea însușirilor psihice? Obiecțiile autorului nostru sunt minore din moment ce pornesc din ignorarea cercetărilor psihologice. Afirmarea care urmează este deasemenea greșită: „experiențele pe care le facem asupra copilului, pot fi adevărate pentru momentul în care s'au executat, dar nu pot fi absolut valabile pentru viitor fiindcă nu conțin certitudinea lucrului perfect...“ (p. 39). În primul rând, în care Știința ce se ocupă cu persoana biopsihică a omului — fie medicina, biologia, fiziologia, endocrinologia, etc. — constatările prezente pot fi „absolut valabile“ și pentru viitor? Oare în medicină, unde diagnoza bolii este de multe ori o chestiune de noroc, lucru care de altfel n'o împiedică să se considere știință pozitivă, oare în biologie unde se dau atâtea explicații fenomenelor vitale, care explicații de multe ori se bat cap în cap, fără ca totuși să afecteze prestigiul științific al Biologiei? Lucru hotărât: I. Ungureanu nu-și dă seama de cece spune.

Dar lăsând la o parte faptul că d-sa întrebuințează un limbaj cu totul strein de orice terminologie științifică, atribuind conceptelor — după cum am văzut și vom vedea încă — sensuri cu totul diferite de acelea pe care le au în psihologie; să vedem întrucât este justă propozițiunea de mai sus, cu privire la posibilitățile de măsurare a însușirilor și aptitudinilor psihice ale copilului. I. Ungureanu uită, sau mai curând nu știe, că există o **valoare prognostică** a măsurărilor psihologice, pe baza căreia se poate prevedea în viitor evoluția psihică a copilului. Astfel, dacă un copil de 9 ani are un C. I. (coeficient de inteligență) de 130 grade, noi putem prevedea ce grad va atinge la vârsta de 15—20 ani. Din contra, dacă un copil la vârsta de 11—12 ani are C. I. 40, fără îndoială putem să prognoșticăm evoluția inteligenței lui pentru vârsta de 18—20 ani, știind dinainte că tot imbecil va rămâne, chiar dacă am încerca să-l educăm după

cele mai noi principii pedagogice. Iată ce spune în această privință Al. Roșca: „Debitatea mintală fiind în majoritatea cazurilor (85%—90%) de natură ereditară, rezultă că nu ne putem aștepta pentru cele mai multe cazuri la o îmbunătățire a stării mintale pe cale de medicamente sau prin schimbarea condițiilor de mediu“⁴⁾. Și apoi, cum Orientarea Profesională „pleacă dela individ și caută să găsească pentru fiecare persoană profesiunea care se potrivește însușirilor sale psihofizice“⁵⁾ — acest lucru se realizează prin posibilitatea de măsurare și cunoaștere exactă a însușirilor copilului. Cum diferite profesii pretind diferite însușiri, prezența sau absența lor poate fi determinată cu precizie mai mult sau mai puțin matematică⁶⁾. În consecință, nu poate fi vorba de vreo schimbare a lor în viitor în mod radical, decât în caz de accidente (iar dacă se întâmplă schimbarea în cazul unor trăsături psihice, acest lucru după cum am văzut, se poate prevedea). Astfel, acuitatea vizuală, acuitatea cromatică, adaptarea la variațiuni de lumină, dexteritatea manuală, iuțeala reacțiunii, perseverența, inhibiția, aptitudinea tehnică, atenția, memoria, imaginația, etc., etc., sunt trăsături și dispoziții care fiind prezente la vârsta de 11—12 ani, nu vedem cum ar înceta să mai fie la vârsta de 18—20 ani, și nici că ar putea să se desvolte mai mult, din vreme ce sunt dispoziții native și se maturizează până la vârsta de 14 ani, dintre cele mai multe. Din contra, cine nu are acuitate vizuală, aptitudine tehnică, dexteritate manuală, etc. la vârsta de 14 ani, acela nu le va avea nici la vârsta de 15—16 ani, cum pretinde I. Ungureanu.

Desigur, examinarea psihotehnică nu se reduce numai la determinarea gradului acestor dispoziții psihice, necesare unui bun profesionist. Ea caută să prindă și acea configurație particulară dintre aceste inclinații, încât poate determina și măsura precis „manifestările“ persoanei. Se vede și de aici, că I. Ungureanu nu cunoaște cătuși de elementar problema Orientării Profesionale și nici în ce constă examenul psihotehnic, precum și la ce funcțiuni psihice se aplică el și totuși, are curajul să emită judecăți ca acestea: „Dar problema orientării profesionale a rămas tot nedeslegată“. Ar fi fost de datoria d-sale să ne lămurească, pentru cine a rămas „nedeslegată“, deoarece noi, cetindu-i confuziile, afirmațiunile pe cât de gratuite pe atât de necontrolate, cel mult putem să credem că s'a gândit la sine însuși.

3. Și această dorință minoră de „soluții“ și „deslegări“ definitive, persistă în mai multe locuri: „Știința n'a putut ajunge la un rezultat definitiv în domeniul orientării profesionale — și după părerea noastră (ieftină părere!) nici nu va ajunge — pentrucă prea are credința oarbă în aparatele de măsurătoare, fișe, etc.“ (p. 39). În primul rând, la ce „rezultat definitiv“ poate ajunge Știința în general și Orientarea Profesională în special? Oare nu știe autorul „Criteriilor...“ că rare sunt științele în care se pot „pipăi“ rezultate definitive și aceasta mai ales când e vorba de dis-

⁴⁾ Al. Roșca: Orientarea Profesională a anormalilor. Instit. Psihologie, 1936 p. 46.

⁵⁾ Op. cit. p. 3.

⁶⁾ A se vedea pentru aceasta: „Elemente de psihometrie“ a dlui N. Mărgineanu.

ciplinele spirituale; că ceea ce constituie caracterul esențial al Științei este tocmai acea latură, care nu se poate încheia cătuși de puțin „definitiv”; că datorită acestei perspective veșnic deschise este posibilă evoluția Științei? Ne gândim prin aceasta înainte de toate la **ipotezele științifice**, care departe de a fi soluții definitive, departe de a aduce un rezultat încheiat pentru totdeauna, sunt semne de întrebare mereu deschise, care invită pe savant spre cercetare. Astfel, ceea ce a fost mai înainte afirmat, acum se neagă, afirmându-se cu totul altceva, pentru ca la urmă să fie la rândul său negat. Acesta este doar mersul general al oricărei științe. Să ne gândim bunăoară la toate explicațiile care s'au dat „ultimului element” al materiei, în științele fizico-chimice, și după ce vom parcurge întreaga gamă de „ultime explicații” (la început s'a crezut că molecula este ultimul element al materiei, apoi: atomul, electronul, protonul, neutronul... și în cele din urmă fotonul), ne vom da seama că acest proces de „diferențiere” în cunoaștere, este însăși condiția sine qua non de existență a Științei. Unde avem aici rezultate definitive? Il invităm pe I. Ungureanu să ne răspundă. Tot mai mult ne convingem, intrând mai adânc în discuția articolului mai sus citat, că nu avem cu cine sta de vorbă, deoarece, persoana în chestie este neinițiată nu numai în problemele speciale ale psihologiei, dar și în acelea ale științei în genere. Dacă totuși continuăm discuția, aceasta o facem, cum am mai spus-o, din considerații de ordin științific.

În ceea ce privește „încrederea oarbă” a Orientării Profesionale în aparate și teste (iar nu fișe cum le confundă I. Ungureanu, căci examinările psihotehnice se fac cu teste, aparate, chestionare — nu cu fișe) după cum ne arată faptele, ea nu este așa de oarbă, în tot cazul, mai puțin oarbă ca priceperea autorului nostru. Și ca s'o afle I. Ungureanu, o spunem răspicat: În primul rând, metodele de examinare ale Orientării Profesionale sunt împrumutate din Psihologie, care elaborează cu cea mai strictă rigoare științifică metodele sale de măsurare, supunându-le la o serie de criterii, cum ar fi acela al validității, fidelității, etc. (Pentru ca să vorbești de validitatea metodelor măsurării psihologice și mai ales să le critici, trebuie să cunoști perfect lucrurile. S'au scris zeci de manuale de statistică psihologică și psihometrie, toate fiind rezultatul unei activități științifice îndelungate, cu realizări și date obiective. Prin aceste cercetări se confirmă valoarea măsurătorilor psihologice, indiferent dacă ele sunt sau nu recunoscute de un oarecare, ce dă dovada nepregătirii și nepriceperii sale în mai multe domenii dar (mai ales în) acela pe care îl discută. În al doilea rând, în Orientarea Profesională se fac verificări comparându-se rezultatele examinării cu rezultatele practice. Ori aceasta dovedește că nu poate fi vorba de „încredere oarbă” în examen, din moment ce el se verifică și după alte criterii. Rezultatul la care s'a ajuns în această direcție este mai mult decât satisfăcător. S'a găsit o corelație ridicată dintre datele examinării și cele ale practicei. Astfel, pentru a nu da decât un singur exemplu: în urma examinării vatmanilor (în Germania) s'a constatat un acord de 85%—90%, între rezultatul examinării psihotehnice și practică. Aceasta înseamnă că acela care a fost găsit cel mai bun la examenul psihotehnic, avem siguranța de 85%—90%, că va fi cel mai bun și în practică. Acest acord de 85%—90% este pe deplin satisfăcător. Nu știm dacă în Medicină se ajunge la un atare procentaj, în

legătură cu diagnosticarea bolnavilor — și totuși știința aceasta există de când e omul!

După cum se vede, autorul „Criteriilor...” reușește să realizeze un adevărat record de confuzie, ignoranță, lipsă de bun simț științific și nepricepere totală a problemelor și aceasta — să fim atenți (!), pe o singură pagină. D-sa amestecă, într'un amalgam spăimântător, noțiuni și concepte cu totul diferite; identifică măsurătorile psihice — mijloace de cunoaștere — cu obiectul și însuși scopul cunoașterii, ceea ce constituie și o mai vădită dovadă a confuziei intelectuale în care se află. D-sa vrea să strecoare cu tot dinadinsul, metafizica în psihologie... Trebuie să lămurim din capul locului lucrurile: Admitem că sufletul nu este numai ceea ce Psihologia poate să prindă și să măsoare cu aparate și teste. Admitem că „în dosul” manifestărilor exterioare, trebuie să existe o substanță, o calitate ireductibilă, ce nu poate fi determinată cantitativ. Dar aceasta îl interesează pe metafizician, pe poet și pe oricine; mai puțin însă pe psiholog din punctul de vedere al **posibilității de măsurare** a comportamentului uman și cu atât mai puțin pe consilierul de orientare profesională!

Nu știm ce se ascunde „în dosul” manifestărilor exterioare, dar știm precis natura acestor manifestări, nu „în sine”, ci în aspectul lor fenomenal: le putem măsura exact, putem prevedea exact apariția lor în diferite situații, datorită configurației existente între ele. Ar fi un ideal realizat, dacă am pătrunde în „esența ultimă” a fenomenelor sufletești, însă, din moment ce nu putem pătrunde, ne mulțumim cu manifestările exterioare, care se supun perfect la legi științifice. (Oare Fizica a rezolvat problema materiei, substanței, atomului? Știe fizicianul ce este „în sine” mișcarea, electricitatea? Desigur, nu știe. Cel mult emite o serie de teorii ipotetice, care indiferent că rămân sau dispar, nu-l împiedică să stabilească legi științifice, bazate nu pe natura “în sine” a lucrurilor, ci pe studiul **efectelor** fenomenelor naturale). Lucrul se petrece întrucâtva asemănător și în Psihologie. Faptul că nu putem sonda natura „în sine” a fenomenelor sufletești, nu ne împiedică să ajungem la constatări și legi științifice, la posibilitatea determinării matematice a manifestărilor individuale. Și acest lucru — cunoașterea exactă a manifestărilor exterioare — este prea suficient pentru psihotehnician, căci el, în tot cazul, nu face metafizică. Pe el îl interesează, în cazul aptitudinii tehnice de pildă, nu substanța sau „esența” fenomenului sufleteș, care condiționează rezolvarea testului de performanță, ci faptul că acest test fiind soluționat, demonstrează **prezența aptitudinii tehnice** a subiectului, nu numai pentru timpul prezent, dar și în viitor, ori de câte ori va avea de rezolvat o problemă tehnică. Valoarea exactității măsurătorii nu este câtuși de puțin diminuată, prin faptul nedeterminării „esenței” fenomenelor psihice; tot așa, după cum funcționarea unei mașini complicate de electricitate, nu este împiedecată prin necunoașterea „ultimilor elemente” ale electricității. Ori I. Ungureanu, face tocmai această regretabilă confuzie, de a lua efectele drept cauze, iar cauzele drept efecte. Faptul este explicabil când ne gândim că d-sa privește lucrurile cu totul din alt punct de vedere (un punct de vedere ce poate fi foarte greu calificat...) decât cel științific în general și cel psihologic în special.

4. Desigur, în cea mai bună parte, aserțiunile eronate ale scriitorului nostru, trebuiesc puse pe seama necunoașterii problemei, pe care vrea să o „rezolve” cu tot dinadinsul. Iată ce spune d-sa pe pagina următoare: „La vârsta de 11—12 ani (când termină cele patru clase primare) copilul trebuie să aleagă definitiv adevăratul drum al rostului său în viață. Așa suntem organizați. Or este dovedit că n'ar putea face aceasta în mod valabil, decât începând dela 15—16 ani (dece tocmai între 15—16 ani, iar nu puțin mai de vreme sau mai târziu?). Astfel, copilul nu alege, fiindcă nu este în stare să aleagă...” (p. 40).

În primul rând, I. Ungureanu ar trebui să știe că la noi în țară, potrivit Legii pentru exercitarea meseriilor, copilul își alege o profesiune carecare, începând cu vârsta de 14 ani în sus, iar nu 11—12 cum susține d-sa; deoarece, înainte de această vârstă, contractele nefiind înregistrate la Camera de Muncă, ucenicia nu poate avea loc. Ori lucrul acesta se întâmplă nu numai la noi în țară, ci și în Germania bunăoară: „Majoritatea vizitatorilor de Orientare Profesională sunt elevi în jur de 14 ani, la terminarea școlii populare”⁷⁾. Prin urmare, autorul „Criteriilor...”, nu este la curent nici cu aceste date. Dar pe lângă aceasta, Oficiile de Orientare Profesională, care examinează ucenicii la noi, au de aface cu copii între 14—18 ani, iar procentajul cel mai ridicat se distribuie aproximativ în jurul vârstei de 15—16 ani — aceasta este cel puțin situația la Oficiul de Orientare Profesională din Timișoara — așa dar, tocmai în jurul vârstei care după opinia lui I. Ungureanu ar fi cea mai potrivită pentru alegerea profesiei. Cum rămânem dar, cu obiecția autorului?! Dar să nu uităm că Oficiile de Orientare Profesională, nu examinează numai copii, ci și adulți și atunci, obiecțiile aduse ne apar și mai puțin serioase.

În al doilea rând, vârsta în limita căreia copilul este diferențiat în funcțiunile sale psihice, iar nu capabil să-și „aleagă” profesiunea, cum confundă I. Ungureanu — căci vom vedea imediat în ce măsură alegerea copilului poate constitui un criteriu pentru Orientarea Profesională — este între 10—16 ani, (adică în epoca pubertății) căci la unii copii diferențierea poate să apară mai curând de 15—16 ani, iar la alții mai târziu). Ori, după cum afirmă Prof. C. Rădulescu-Motru, rezultă că această epocă este hotărâtoare pentru cariera profesională a persoanei: „Toate vocațiile, însoțite de o originalitate puternică, izbucnesc la vârsta pubertății. În special vocațiile pentru știință, pentru artă, pentru tehnică, pentru întreprinderi industriale și comerciale, etc., aproape toate fără excepție văd lumina zilei deodată cu începuturile de formare a personalității, care se așează în perioada ce urmează copilăriei”⁸⁾.

În al treilea rând, autorul nostru crede greșit că Orientarea Profesională se reduce numai în a constata **preferințele și alegerile** copilului; iar din moment ce copilul la vârsta de 11—12 ani nu știe să aleagă (sunt mulți care nu știu să aleagă nici la 20 ani — și apoi, am văzut că epoca alegerii profesiei este fixată chiar de Lege la vârsta cel puțin de 14 ani), urmează că Orientarea Profesională nu-și atinge scopul... Adevărul este că aceasta din urmă nu se oprește numai la preferințele copilului, ci

⁷⁾ N. Mărgineanu: Psihotehnica în Germania, p. 36.

⁸⁾ C. Rădulescu-Motru: Vocația, Editura Casei Școlaelor, 1935, p. 111.

îndrumă înainte de toate, căutând să vadă dacă există o concordanță între preferințele și capacitățile reale ale copilului. Nu e destul ca un copil chiar la 14—16 ani să-și „aleagă” o carieră; mai este necesar să știm dacă el dispune de aptitudini și înclinații reale. Din cercetările care s’au făcut în această direcție de către Antipoff, Varendonck, Sorer, Bernays, etc., se constată că aproape 50% din cariere, nu sunt alese pe bază de motive profesionale, deci nu stau în legătură cu capacitățile reale. Ori, după cum am văzut, Orientarea Profesională caută să îndrumeze pe copil, ținând seama atât de preferințele cât și de capacitățile sale reale, în măsura în care primele concordă cu cele din urmă.

În sprijinul afirmațiilor sale, ce se referă la problema Orientării Profesionale, I Ungureanu aduce citate din Descartes, Fichte, Goethe, etc., fără ca cel puțin aceste citate să aibe o cât de îndepărtată legătură cu chestiunea discutată. Mai mult: câte odată citatele nu ajută deloc intenția autorului, ci o deservesc, fiind nefericit alese. Iată un exemplu: „Credem că lumina în care încercăm a pune, (ar trebui să adauge: și nu reușim) noi, problema orientării profesionale, nu ar fi destul de clară, dacă nu am aduce mărturia celei mai puternice personalități filosofice (mai degrabă poetice) a erei noastre — Goethe — a cărui filosofie și pedagogie conține în sine, deslegarea (iarăși „rezolvarea“!) tuturor controverselor timpului nostru. Omul, după Goethe, nu este suma a două rivalități: trup-suflet — ci, unitatea armonică a lor“. Urmează apoi citatul:

„Eu, vai, în piept am două inimi

Ce veșnic vor să se despartă.

În dragostea de viață, una,

Se ține strâns de lumea noastră.

Iar cealaltă se îndreaptă

Mereu spre bolta cea albastră“.

(Din Faust)

Se vede că autorul nostru, n’a înțeles nicio iotă din acest citat, din moment ce-l aduce ca argument (poetic (?), științific (?), pentru a demonstra „unitatea armonică“ a omului. Aici e vorba de tendințele contrarii, niciodată împăcate, inerente naturii umane; de începuturile stihiale în veșnică luptă: **biosul**, înfipt în pământ și **spiritul** ce tinde spre cer. Cât privește despre unitatea armonică, putem spune că nu toți oamenii se bucură de ea în aceeași măsură. Autorul „Criteriilor...“ ar trebui să știe că cele mai frecvente cauze de nesupuneri, crime, delictе, etc., provin din lipsa acestei „unități armonice“, care în psihologie se numește: integrarea psihică. Ori la integrare psihică nu ajunge ușor orice persoană. Ea este rezultatul unei adaptabilități superioare, îmbinație fericită dintre factorii nativi și factorii de mediu. Goethe, de a cărui „seninătate olimpică“ se vorbește adesea, este printre puținele exemplare care a ajuns la o perfectă integrare psihică. Însă cei mai mulți, sunt psiho-nevrotici, maniaco-depresivi, instabili emotivi și în general pot suferi de o anomalie sau alta a vieții emotiv active, lucru care nu-i poate duce la „unitatea armonică“. Apoi, aceasta din urmă, nu este un datum inițial cum crede autorul în discuție când afirmă: „acesta este omul...“ „o unitate armonică“ (p. 41), ci este o încoronare a lucrurilor, este rezultatul final al unei evoluții pe care o încearcă persoana umană.

Astfel stând lucrurile, ar fi bine ca în viitor, autorul „Criteriilor...” să nu mai risce să aducă „rezolvări” nici în Pedagogie, căci ne-o dovedesc rândurile d-sale, că nu are nicio chemare s'o facă. Inșă soarta vrea, ca autorul în discuție, să nu se oprească numai aici: El continuă și mai departe, apelând la filosofi și pedagogi, tot așa de nepotrivit ca și în cazul cu Goethe. În cele din urmă ne resemnăm: aceasta o fi specialitatea d-sale: „Dar, Descartes mai afirmă — și nu știm cum ar putea fi contrazis — că toate elementele esențiale ale existenței sunt egale la toți oamenii, cum ar fi rațiunea, adaptabilitatea, etc. și că punerea lor în valoare este o operă a educației” (p. 40). Dar iată ce spune imediat autorul, de data aceasta, pe cont propriu și probabil, cine știe (?), ca o consecință logică a celor spuse de Descartes: „Revenind la subiect, trebuie să precizăm că, **atunci când vorbim de orientarea profesională a cuiva nu ne gândim la elementele esențiale ale existenței ci la acele caractere neesențiale, întâmplătoare, care formează cauza deosebirelor dintre indivizi**”⁹⁾. Cu alte cuvinte I. Ungurianu vrea să spună că toți indivizii sunt egali în ceea ce privește caracterele esențiale, iar dacă se deosebesc totuși între ei, aceasta se datorește cauzelor întâmplătoare, accidentale... Pe toți Zeii! — nu am întâlnit atare judecăți decât la unii elevi din clasa VI și VII de liceu. E și ridicol să mai discutăm după aceasta. Totuși o facem spre lămurirea autorului „Criteriilor...”: Ceea ce deosebește un individ de altul, sunt tocmai caracterele esențiale, dispozițiile constituționale, iar nu cele neesențiale, accidentale. Autorul nostru nu raționează deloc: Ne deosebim de Goethe, Kant, Nietzsche, etc. nu prin caracterele accidentale, căci prin acestea tocmai ne asemnăm cu ei: „Cauza deosebirilor dintre indivizi” o formează tocmai elementele esențiale, substanțiale ale existenței, deoarece, ceea ce este esențial, este în același timp și specific: Ne deosebim de Beethoven prin geniul lui muzical, de Kant — prin geniul lui filosofic, de Goethe — prin geniul lui poetic; deoarece, aceasta este esența existenței lor, acesta este substanța vieții lor, iar nu întreaga gamă de caractere accidentale.

Prin urmare, un individ se deosebește de altul, ca să ne referim la exemple mai obișnuite, prin procesul de adaptabilitate, inteligență, afectivitate, etc. care sunt constelate specific în persoana umană. și apoi, — o altă ignorantă a autorului nostru: adaptabilitatea nu este identică la toți indivizii, precum nici rațiunea, nici sensibilitatea. Va să zică, rațiunea lui Kant este identică cu a unui oarecare... atâta doar, că educația a intervenit, punând „în valoare” rațiunea celui dintâi, și nu știm de ce n'ar fi pus-o pe a celui din urmă... (Sublimă consolare pentru cei neisprăviți: „Cu toții suntem la fel, iar dacă unii creiază opere geniale, iar noi ne târâm ca viermii în țărână — cugetă ei — această vină cade în spatele Educației”. (Experiența de toate zilele ne arată (nu mai e nevoie să facem pentru aceasta psihologie, ci e destul să avem un dram de judecată) că, oamenii nu se „adaptează” cu toții la fel, în aceleași situații. Unii reacționează prin comportament instinctiv, alții prin cel învățat, iar alții, prin cel inteligent. Educația poate cel mult să „învețe pe cineva să reacționeze la situa-

⁹⁾ Sublinierea nu este a noastră, ci a autorului, căci numai d-sa poate ști — și nimeni altul pe lume — ce este mai esențial și ce este mai puțin esențial.

ții prevăzute, dar în nici un caz la situații noi, unde fără inteligență nu se poate face nimic. Și în cadrul aceleiași categorii ale comportamentului, nu toți oamenii reacționează la fel. Așa e cazul, de pildă, a inteligenței, care datorită variației pe care o prezintă, determină o diferențiere vădită și în „adaptarea“ la situațiile neprevăzute. Ori această puțință de adaptare este nativă iar nu dobândită, așa că prin educație foarte puțin poate fi modelată. În zadar ne-am strădui să-l învățăm pe un idiot sau imbecil să reacționeze „adecvat“ la o situație neprevăzută, căci el nu va prinde nimic din experiență.

5. În lumina acestor constatări de fapte, cu privire la articolul în discuție, rezultă că autorul, discută problema Orientării Profesionale (1) în necunoștință de cauză, lucru care a fost dovedit la tot pasul; (2) atacă problema nebazat pe argumente științifice, fără nicio logică și ordine, ci mai puțin esențial „din auzite“; (3) confundă punctele de vedere ale diferitelor discipline, fără să respecte sensul just al noțiunilor și conceptelor; (4) nu face o deosebire elementară dintre diferitele ramuri ale Psihologiei Economice, de unde provine acea confuzie generală, — de data aceasta, cu adevărat „caracterul esențial“ al lucrării d-sale; (5) nu discută problemele, ci le înlătură pur și simplu, iar acolo unde nu reușește, aduce citate cu totul nepotrivite din filosofi și poeți, fiind vorba de psihologie în general și de Orientare Profesională în special.

Astfel că, departe de a aduce o lumină și „rezolvare“ a problemei de care se apucă, încurcă lucrurile într-o așa manieră că cetitorul nu reușește să afle despre ce e vorba. Dealtfel, nimeni nu se mai gândește astăzi, să revendice dreptul la existență al Orientării Profesionale. Inșuși faptul că la noi în țară, au fost înființate nu demult, noi Oficii de Orientare Profesională, (și aceasta poate servi drept un argument indirect pentru necesitatea ei) în toate centrele industriale mai importante, înseamnă că rostul lor este bine stabilit, din moment ce se cheltuiesc sume mari de bani, energie, și timp pentru înființarea lor. Profesori universitari, savanți distinși în cunoașterea problemelor de Psihologie Economică, au găsit cu cale să se aplice și la noi Orientarea Profesională, numai I. Ungureanu găsește că ea nu are nici un rost, lucru pe care-l demonstrează dând un citat din Faust al lui Goethe!

Articolul autorului nostru, poate servi, dacă nu pentru clarificarea problemei, cel puțin drept un exemplar rar, pentru aceia care vor să studieze diferitele forme de ignoranță și incultură, îmbrăcate în haina pretențioasă a unei pseudoștiințe. Și din păcate, el se ridică la categoria de „tip“, păstrând caracterele specifice acelei clase de indivizi, care obișnuiesc a discuta și mai ales, „a soluționa“ problemele, așa cum le discută și le rezolvă „scriitorul“ nostru.

Când în sfârșit, vom avea și noi o cenzură socială, care să sancționeze iremediabil, odată pentru totdeauna, astfel de producții care stau sub orice critică?!

ANATOLE CHIRCEV.

MIHAI BENIUC: Cântece de pierzanie.

Poeme. Colecția Abecedar.

A apărut în excelenta editură Miron Neagu dela Sighișoara, volumul cu poeme CÂNTECE DE PIERZANIE a tânărului poet ardelean, Mihai Beniuc.

Această carte originală în felul ei și plină de o fermecătoare noua-te, nu a fost primită de critica românească așa cum ar fi trebuit. Nu știm, dintr'o simplă nepăsare, sau o voită ignoranță față de tot ce nu răsare în capitala țării.

Dar Mihai Beniuc nu are nevoie de critică. Poezia lui e citită cu mare plăcere și va fi întotdeauna prețuită pentru sinceritatea ce vibrează atât de natural în versul ei.

Deși forma poemelor lui e plină de îndrăselni, prezența lor în loc: să te supere, reușește să dea haina potrivită unui temperament impetuos, eăci Mihai Beniuc e un răsvrătit. În această privință se situiază pe linia înaintașilor ardeleni cari au fost întotdeauna animați de problema socială, revoluționară.

Chiar volumul începe cu următoarele versuri:

Când voi isbi odată cu barda,
Această stâncă are să se crape
Și va țâșni din ea șuvoi de ape!
Băieți, aceasta este arta! (pag. 7).

sau:

Sunt copilul unui neam sărac,
Biețiromâni ce scormonesc pământul,
Vor să-și facă mai comod mormântul,
Tare-mi este neamul ăsta drag. (pag. 9).

în altă parte:

Te uită, vreu să vreu din nou
Cum n'am mai vrut de când am vrut
Pe vremuri, când eram copil,
S'ajung odată cunoscut. (pag. 12).

Această exaltare pornită dintr'o subiectivitate excesivă dă proporții poeziei lui, ridicându-o la înălțime profetică.

Iată-l pe Beniuc în poemul INTRARE:

Ca țăranul printre snopi de grâu
Voi intra masiv și greu în vreme,
Cu un car cât dealul de poeme,
Murmurând o doină trist, molău.

Nu-mi bat capul ce-or gândi vecinii
N'am cosit din holda lor un pai.
Asudând sub ploile luminii
Numai anii mei mi-i secerai.

sau mai departe:

Toată vremea am rămas eu însumi,
Pe la porți domnești n'am fost milog,
N'am știut și nu pot să mă rog,
Nici n'aș vrea s'auză alții plânsu-mi. (pag. 8).

În ce privește originalitatea poeziei lui Beniuc, am putea căuta cu lumânarea destule asemănări cu Eminescu, Argezi sau poetul ungar Ady, însă ansamblul poemelor lui, pecetluit cu o sensibilitate directă, ne conturează o personalitate poetică nouă și variată.

Beniuc a știut atâta de frumos să se mărturisească în poema IN-TOARCEREA MEA:

Pe drumuri pietroase și rupte
Scârțâie căruța mea.
Mă întorc din pierdutele lupte
Și mă duc iar undeva.

Mărjoaga ce trage trăsura
Este însuși eul meu,
Uscată de sete i-e gura
Și se împiedică mereu.

În loitră izbește o vadră:
Înima sunând a gol.
Sar javre la mine și latră,
Eu mă duc domol, domol. (pag. 101).

În CÂNTEC DESPRE CIOCÂRLIE pe care îl reproducem în întregime pentru frumusețea și originalitatea lui:

Bulgăr de țărană ars de soare
În care-a-ascuns un cântec Dumnezeu
Unde-ai sburat de pe ogorul meu,
Tu, scumpă mie între cântătoare!

Când te 'nălțai în slavă și azur
Și te topeai cu totul în tărie
Și ne venea doar cântecul tău pur
Ca amintirea din copilărie.

Sufletul nostru ne 'ntinat și teafăr
Se ridica cu tine sus departe
Și ochiul cu sclipire de luceafăr
Nu se 'ntrista și nu visa la moarte.

Acum stă câmpul veșted și deșert
Sub cerul toamnei larg și arămiu —
Nu-i mai setos de zări gândul inert,
Iar inima e cuib rămas pustiu.

Câtă înțelegere și sensibilitate e în acest CÂNTEC DESPRE CIO-CÂRLIE. Simplitatea gândului cu sobrietatea limbei sunt atât de fericit îmbinate, încât este cu neputință să schimbăm o singură vorbă.

Am putea cita din CÂNTECE DE PIERZANIE multe poeme de o remarcabilă frumusețe, dar mai bine recomandăm puținilor iubitori de poezie să citească volumul. Poezia lui Beniuc e muzicală și ușor de cetit, chiar pentru acei ce nu sunt inițiați în tainele ei.

Cartea e împărțită în patru cicluri: Destin, Indureratul Eros, Intoarcere și Flamura morții. Mănunchiuri de adevărată poezie.

Increzători în talentul lui Beniuc, așteptăm marile realizări promise de acest prim volum de poeme.

Ardealul prin Beniuc, deși originar din Arad, aduce o serioasă contribuție poeziei românești.

Cornelia Sav

ILIE IENEA: Ard luminile'n Vitol (roman)*

Romanul prietenului Ienea nu se poate discuta decât numai prin prisma libertăților absolute, întrucât într'o libertate absolută de gândire și simțăminte a fost creat.

Există un roman al pământului, în care se cuprind așa zisele năzuinți pământești — cu forme realiste, idealiste, psihologice, filozofice, științifice, după cum există un roman al fanteziei — desprins din realitate — și aruncat peste veacuri, într'o lume imaginată de autor.

Primul e viața. Al doilea e evadare într'o nouă viață.

Romanul viață e un îndemn. E biciuirea păstorului care-și mână turma spre desăvârșire. Revoluționează gândul, mintea, sufletul și creează în masă, acea atmosferă de praf de pușcă. E deajuns un chibrit. Amintiți-vă de romanele rusești și franceze, înainte de revoluțiile respective.

Al doilea roman, am amintit că e o evadare într'o nouă viață. Este o dorință a autorului, născută dintr'o sensibilitate puternică. Nu poate să privească viața așa cum este. O disprețuiește, sau dacă n'o disprețuiește o ignorează. O privește de ceva banal care nu merită să fie așternută pe hârtie. Autorul vrea liniște. Nu vrea să pună umărul la carul omenesc. Poate nu-și simte puterile, sau poate sensibilitatea lui e o piedică. Nu poate să sufere biciuirea aceasta crudă de viață, pentru o bucată de pâine. Nu poate să privească lacrimi, hohot falș de râs și caraghioslăcul unei alcătuirii de oameni care se târaie și rătăcește în căutarea unui „ce“ mântuitor.

Autorul a luat-o înainte. A depășit-o, eliberându-se de haina realității. Ne-a părăsit ca o solie credincioasă în căutarea unui popas de odihnă, din drumul ce-l avem de făcut.

Acesta este romanul lui Ienea. Este o evadare într'o nouă viață. Este o anticipare și o chemare pentru înălțimi ce nu se pot decât bănuși. El ne surprinde prin îndrăsneala imaginației, a căruia creație, autorul ne-o prezintă „ca o realitate“. Romanul e o pură fantezie, proiect imaginar. Ienea a înmănușat probleme biblice, științifice, filosofice, ca să atingă o lume spre desăvârșire.

Probleme de altfel cunoscute, debătute în preocupările noastre intelectuale de astăzi și care alcătuiesc domenii cucerite în mare parte, dar nerealizate din pricina banului. Și dacă tehnic suntem întrucâtva avansați spiritualmente n'am înregistrat progresul din „Vitol“. Romanul se clădește din fantezie îndrăsneată, alcătuint o lume nouă, cu o viață nouă: **Vitolul**.

Se știe că biblia nu admite decât două raiuri. Primul, dela început, creaț de Dumnezeu pentru Adam și Eva și apoi acea „împărăție fără de sfârșit“ dorită de eroii din Vitol. Incordarea lor științifică, stăruie să gă-

*) Rezumatul comunicării făcute în ședința intimă a Asociației Scriitorilor Români din Banat „Altarul Cărții“ dela 14 Noembrie 1938.

sească mijloacele spre calea „desăvârșirii”. Racheta și sborul interplanetar. Dar nu au rezultat afirmativ. Sburătorii lor — Linu și Taav — au ghinionul să-și vadă racheta explodată, tocmai când ajunsese la destinație. Și oare de ce n'am putea vedea în Linu și Taav, tocmai pe Adam și Eva isgoniți din Raiu?

Symbolic da.

Linu și Taav pot fi luați ca Adam și Eva, dar nu isgoniți din raiu, ci trimiși pe pământ, ca să pună piatra fundamentală a unei civilizații, care va trebui să atingă, mâine, pe cea din Vitol...

Și de aici Ienea evadează din Biblie care nu admite decât paradisul din trecut, pe care nu l-am meritat și acea „impărăție veșnică” pe care o vom merita după ispășirea pedepsei — pe pământ.

Universul este o mare de planete, populate sau nepopulate cu ființe, care au sau nu bucuria unei culturi și civilizații. Dar fiecare planetă este izolată una de alta, datorită distanței, datorită condițiilor de viață cosmică și a imposibilităților de locomoțiune dintre acești corpi cerești.

Eroii din „Vitola” n'au ucis moartea. Civilizația și cultura au înfrânt multe mizerii — s'au eliberat de mult din încheștarea atâtor imposibilități de manifestare. **Butonul și Robotul** realizează totul (pag. 86, 43, 157).

Și totuși nu e o culme. Eroii din Vitol au alte preocupări, deși am crede la început că pot fi mulțumiți, ca bogătașul din biblie: „Bea suflata și mănâncă, că ai de toate”. Înțelepciunea lor vede că aproape n'au realizat nimic. Au aruncat lanțurile unei robii. S'au eliberat: după cum spune la pag. 87. S'au eliberat din progresul tehnicii. Pot privi liniștit înainte. Pâinea nu mai este o problemă. Preocupările științifice n'au încetat. Eroii din „Vitola” vor să creeze lumea Universală. În preocupările lor științifice (savantul Zait Ramun) sunt două probleme.

1. Călătoriile interplanetare și

2. Colonizarea Universului.

Omul să ucidă distanța dintre plantele Universului. Să te plimbi prin Univers. Să vizitezi progresele civilizației din cutare planetă. Oamenii în călătoriile lor interplanetare ar putea găsi o planetă nelocuită dar cu condițiuni favorabile pentru viață și atunci, printr'o voință decret, ar pleca mulți să o colonizeze și să îndeplinească în planetă o civilizație și o cultură. Se naște acum enigma: Există un început și un sfârșit biblic? Sau ne însușim teoria undulației Unilersale. Omenirea are scoborări și ridicări, fără să poată atinge vreodată „desăvârșirea”. Ea năzuiește numai. Ceeace e divin e viața. Viața arde în eternitate, fără să aibă puterea decât să ne lumineze un număr de ani. Că Dumnezeu a făcut omul din lut și că i-a suflat viața, nu pare o poveste, de vreme ce nu admitem transformarea lutului. Nici romanul lui Ienea nu admite aceasta. Dimpotrivă e înverșunat împotriva acestei teorii. Omului din „Vitola” i s'au dat preocupări de înaltă ținută morală și înțeleaptă. Vrea să ne dovedească că pentru trup nu mai sunt preocupări. Trupul este un mijloc de trăire. Moartea nefiind învinsă, eroii din Vitol au în suflet umbra de amărăciune a arestatului. Când și când sunt alunecări. (Ex. Linu și admiră cor-

pul și sâni în oglindă). Alunecările sunt însă pe aceeași linie de lumină: desăvârșirea. Linú nu-și admiră corpul pătimaș. Este o admirație pentru armonia liniilor. Este o admirație pentru acea armonie, trupească care aduce frumusețea și naște iubirea.

Și acum a coborât pe Linú și Taav pe pământ ca să înfăptuiască ● civilizație și o cultură asemănătoare cu cea din Vitol.

Ienea, în scrisul său, va rămâne pe pământ cu dânșii, ca să-i urmărească în lupta lor pentru desăvârșire? Sau în dorința de a merge până la sfârșit „împărăția veșnică” își va părași eroii — deocamdată — dând mâna cu savantul Ramun, pentru desăvârșirea altei rachete și realizarea dorințelor din Vitol. Linú și Taav vor fi regăsiți, ajutați în opera lor și primul pas spre colonizarea universului planetar va fi realizat.

Natural, gândul meu ar fi să rămână simbolic la Taav și Linú. Pe pământ. În spuciumul zilnic omenesc, cu suflete care râvnesc spre acel ideal: desăvârșirea.

Amintiți-vă de atâtea romane care ne-au lăsat atâtea emoții estetice și ne-au adus atâtea adevăruri pentru desăvârșire: Mizerabilii, Învierea, Crimă și Pedeapsă, Pădurea Spânzuraților, Ion, etc.

Există și o puternică emoție estetică în romanul lui Ienea. Și tocmai aici e marele său merit. Deși acțiunea romanului e plasată pe înălțimea unui progres înregistrat de omenire, tehnica nu e o preocupare. Tehnica e un bun cucerit de omenirea lui Ienea. E o necesitate în construcția romanului. E mediul în care se învârte butonul, televiziunea, robotul, aeroplanele. Superbele mașinării care s'au realizat și au înlocuit mâna omului, sunt presărări în roman, ca niște schele necesare construcției. Și tocmai aici cred că e meritul incontestabil al lui Ienea. Deaceia eroii lui au atitudini și activează pentru procurarea de plăceri numai spirituale. Călătoresc desenează, pictează, fac muzică, pun probleme de viitor și uniformizați așa cum sunt, n'au decât un singur ideal: perfecțiunea.

Eroii din Vitol duc o viață cu desăvârșire intelectualizată. Cultura și civilizația au contribuit într-o măsură largă — formidabilă — la armonia între trup și suflet. Le-a adus pacea, le-a nimicit ura, le-a dat alte perspective și le-a ușurat viața. Le-a luat de pe suflet acea grije căinească pentru pâine, deaceia să nu ne mire faptul că vorbirea eroilor din Vitol, e atât de intelectualizată. E și fatal. Proștia se exclude automat prin însăși perfecțiunea în care trăesc. Când și când eroii au isbucniri din legea trupească. Dar au altă coloratură, aduc ceva din frumosul înțelepciunii în care trăesc. Când Linú citește romanul din trecut „Pași în iarbă” are o tresărare. Fata sedusă, prostituată, strivită de plăcerea trupească îi aduce un fior. Aleargă la oglindă și-și admiră trupul, gândindu-se la Taav. N'o spune dece, dar se întrevede din atitudinea ei. Lupta se deschide în forma unei revolte. Cum a putut omenirea de atunci să nimicească sufletul și trupul unei fete. Chiar însemnările lui Linú în caet sunt isbucnirile iubirei pentru Taav. Stilul este intelectualizat. Jocul de cuvinte, scapără scânteii de iubire. Apogeul se atinge în discuția avută, în popasul făcut pe podul care traversează Nivrada. pag. 232. Dar însăși autorul își are meritul unui stil intelectualizat. A isbutit parcă să împrumute posibilitățile de exprimare, sau mai bine zis, obișnuința de exprimare a vremurilor, unde își plasează acțiunea. Stil mușcător, ironic, cu înțele-

suri, cu metafore, cu ocoliri, cu ațătări de imaginație și cu acel dispreț, care de multe ori înlocuiește logica.

Trecutul pare a fi terenul prielnic de ironizat. De multeori stilul fa întorsături de biciuire și totuși pe ruinele unui trecut — așa cum a fost — s'a clădit viitorul. Suntem nedrepți. Sacrificiile atâtor strămoși, cu renunțări, a asigurat fericirea Vitolului. Pe dealtă parte d-l Ienea pune în discuție și problema romanului cu idei-eroi, neîmpăcat fiind cu realizările de astăzi. Natural, la această problemă se adaugă și multe altele, în legătură cu arta, estetica, stilul, etc. Momentan, ideile-eroi, s'au întrebuintat cu destul succes în eseuri. Pentru roman, cred că-i problemă de viitor. Ienea însă a pus-o cu mult curaj, s'a folosit de dânsa cu tot succesul. Stilul l-a ajutat cu aceea artă originală, în a procura emoția estetică.

„Ard luminile 'n Vitol“ e mirajul unui vis. E o evidentă afirmare pe linia romanului eseu și un minunat refugiu, din partea autorului într'o lume închipuită. Realizările viitoare ne vor spune și mai mult. Talentul său va putea urmări și pe omul de astăzi, cu vremurile lui, către care cel puțin eu, îl chem.

Și dacă totuși nu va fi posibil, cred că desăvârșite eseuri, ne-ar putea da Ienea, într'o eventuală preocupare de viitor.

Il așteptăm pe amândouă fronturi.

Gh. Atanasiu

❖ ❖ ❖
BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cuvinte despre Leon Șestov.

Prin Leon Șestov, decedat nu demult în Franța, gândirea filosofică rusească pierde pe unul dintre cei mai tipici reprezentanți ai săi. Gândirea lui Șestov este specific rusească, ea este o gândire ce se atașează de obiect nu prin procedee discursiv-raționale, ci prin intuiții și speculații. Dacă acest lucru este caracteristic pentru unii ruși, pentru Șestov el este înainte de toate. Autorul **gândirii adogmatice**, Leon Șestov, face parte din acei filosofi care nu se pot opri la porțile cunoașterii, care trec dincolo de ea, căutând să pătrundă ultima esență a existenții. Deoarece, Șestov, constată și susține în aproape toate lucrările sale, lupta împotriva dogmatismului raționalist, care încearcă să sondeze ultima taină a existenții. Această taină nu poate fi pătrunsă de formele cunoașterii raționale. La sondarea acestei realități, poate păși numai o altă sferă a cunoașterii, care este adogmatică, vorbindu-ne cu totul de „o altă experiență“ cognitivă. În una din lucrările sale, intitulată atât de sugestiv: „Pe cântarul lui Iov“, cu subtitlul „Pribejie prin suflete“, filosoful rus ne arată tocmai această nepuțință a rațiunii de a pătrunde ultima taină a existenții. Despre această taină ne vorbește Biblia — una dintre cele mai eterne cărți — pe care nu o putem pătrunde și înțelege, după concepția lui

Șestov, dacă nu ne lepădăm de acele categorii logice, considerate drept singurele criterii universal valabile pentru o cunoaștere obiectivă, de care face uz cu exces de zel Știința, ca și alte discipline practice raționale. Șestov pornește dela o intuiție fundamentală, care dealtfel explică și titlul lucrării sale: Problema lui Iov, este problema neputinței de a cunoaște Divinitatea și destinul tragic al omului. Sensul acestui destin nu este dat în cunoașterea formelor categoriale logice. Intreaga concepție a lui Șestov asupra existenței expusă în această lucrare ca și în altele, într-o formă neașteptat de paradoxală, constituie preocuparea de totdeauna a filosofului: tendința de a cunoaște adevărul, sensul acestei vieți, destinul dramatic al omului.

Originalitatea lui Șestov reiese tocmai din faptul că el pășește pe drumul celor care nu se opresc la formulările și explicațiile rațional-dogmatice, ci luptă împotriva dogmatismului atât științific cât și metafizic, care opresc în egală măsură calea spre Absolut. Șestov este unul dintre filosofii ruși, chinuți de cea mai nepotolită sete de Absolut. Într-o altă lucrare a sa, intitulată: „Parmenid cei priponit“, având subtitlu: „Despre sursele adevărilor metafizice“, — Șestov, deschide calea spre cunoașterea Absolutului, luptând împotriva acelor adevăruri „universale“ și „necesare“, decretate de dogmatismul științific și metafizic, singurele piedici puse libertății spirituale a omului. În acest sens, Șestov se mișcă perfect pe linia misticismului rus, însetat de „ultimele“ adevăruri, de cunoaștere „absolută“ a tainelor existenței. El se ridică împotriva raționalismului antic și modern, considerându-l prea limitat pentru a se putea împărtăși cu „ultima esență a existenței“.

Gândirea filosofică a lui Șestov, este aceea care pentru prima dată ne vorbește despre noi posibilități de cunoaștere a existenței, — și aceasta în secolul modern, — despre dimensiuni și sfere, care nu sunt date cunoașterii rațional-dogmatice. Această concepție rupe oarecum zăgăzurile și îngrădirile impuse cu atâta „precauție“ de raționalismul criticist, deschide orizonturi și perspective noi și nebănuite, redându-i omului încrederea în sine însuși, în posibilitățile sale cognoscibile și prin aceasta, îi dă de bănuit despre ființa unei realități, a cărei existență nu poate fi „demonstrată“, poate fi însă intuită prin dimensiuni sufletești ce n'au nimic comun cu acele categorii logice, cu care operează omul de știință sau teoreticianul cunoașterii.

Șestov este un fenomen care a putut să apară numai ca o expresie a sufletului slav: cu acea tendință spre formele extreme și neîmpăcate, spre paradox și misticism. El este un singuratic, neîncadrându-se în nici o școală, fiind unul dintre cei mai răscolitori gânditori ai secolului.

Anatole Chircev

Aron Cotruș: MARIA DOAMNA, Poem

București

Acelaș vers rupt ca dintr'o stâncă de bazalt, aceiaș rimă plină de noutate și cuvânt de neegalată cadență, ultimul poem al lui Aron Cotruș se plasează ca o încoronare a activității sale poetice.

Geniul lui Aron Cotruș apare acum ca o consecință firească, prea firească, în curgerea talentului său creator ajuns la maturitate deplină. Prin aceleași resurse și efecte sobre, Aron Cotruș dă o supremă dovadă de titanicul talent ce zace în el, când cântă cu o caldă delicatete și serafică tristețe, pentru Doamna românimii. E o atât de duiosă înțelegere în magnifica închinare, încât cu adevărat, când minunatul vis cotrușian se termină:

piramide de puști pân'la cer am înălțat
pentru surâsul tău înghețat
impărăteasă cu pasul încă fierbinte
printre-ale noastre albe aduceri-aminte.

... simți că dincolo de cele ce se pot numi contingențe, există o imanență legătură între spiritele mari. Și că această corespondență nu-și poate avea decât o trăire în forme din ce în ce mai neașteptate, mai departate de resursele muritorilor de rând.

Poemul maestrului Aron Cotruș nu este numai un pilon de exaltare patriotică ori numai o odă mortuară închinată unei Domnițe atât de iubite cum a fost Maria Regina, ci este însăși reverberarea durerii unui Neam, în fața vremelniceii unei vieți pământești atât de mari și atât de dragă lui...

Dacă timpurile și Istoria ar fi șitut că Domnița fermecată va veni odată pe meleagurile frământate cu sângele lui Decebal și al atâtor luptători, alcătuirile și-ar fi răsturnat înfățișarea din temelii, pentru ca sa o primească așa cum trebuia: — ca pe o splendoare a splendorilor imperiale... Câtă genialitate în această magistrală prețuire! Aron Cotruș o spune în versul lui minunat pe care ne temem să nu-l profanăm reproducându-l doar fragmentar. O spune nu avântat sau exaltat, ci sobru; cu o surprinzătoare noutate în gradația estetică a sentimentelor multiple ce-i deșteaptă în suflet plecarea cea de pe urmă a Impărătesei. Și această ajungere pe culmi îi dă din pară de foc și mituri ce se nasc pe nesimțite în urma Ei, un suprem privilegiu de a o cuprinde în proporți de zeitate pentru poveștile românimii viitoare. „Pașii fierbinți” ai Impărătesei au lăsat părții pe care Poporul Ei se perindă, stropind aducerile aminte cu lacrimi și innuri de slavă. De dincolo de zăbranicul Eternității, majestuoasa Umbră Imperială, împlinește Poemul.

MIRCEA T. BANDU.

George Petcu: FATA MORGANA, Poezii

(Editura Librăriei Pavel Suru, București)

Este îndeobște cunoscut că față de intențiunea de a te ocupa de cartea unui poet tânăr, se ridică o mie și una de inconveniente și greutăți, cărora cu greu le poți ține piept. Mai ales când vrei să pari a fi pe deplin lămurit asupra totalității operei autorului și asupra adevăratelor lui resurse de creație. Astfel că aprecierea ce ești ținut să o dai, va să țină seamă de anumite îngrădiri impuse mai întâi de bunul simț și al doilea de însăși această presupusă tinerețe a poetului. Rezervele formulate în felul acesta privesc unele considerațiuni de ordin mai general, care în cazul de față se leagă exclusiv de poet și cari se opresc în câteva unități estetice, aproape didactice, asupra cărora nu este cazul să ne oprim; mai ales presupunând că recenzia de față ar putea fi citită și de altcineva decât de autor. Deaceia arătând ce vedem bine și ce vedem rău în poezia lui George Petcu, credem că nu numai îi facem un prietenesc serviciu dar că vom reuși să deșteptăm interesul general pentru acest nume nou...

Trebue să admitem dela început că poezia lui George Petcu, judecată după acest unic volum, duce cu sine multă-multă tinerețe, o drămuire avântată de cuvinte și îndrăznețe metafore, o căutare în sine fără reguli, fără numire; într-un cuvânt: o etapă de drum. Și ducându-ne la amănunt, credem că nu facem rău căutând o apreciere mai aspră acelei împerechieri stranii de cuvinte care lasă cu greu să se înțeleagă semnificația lor interioară. Exemple sunt destule. Credem că este suficient unul:

„Corole de luceferi mureau în dans floral!
Adolescentu'n togă de umbre, liliac,
Când nu ști... carnea plânge, sau ard nămoluri grele
Vibra prelung în seara cu magice inele”...

... unde noi nu găsim nici simbol nici unitate, nu găsim decât minunate jocuri de cuvinte, metafore dacă vreți, prinse hibrid una de alta, fără nici o aderență organică între ele. Desprindem de aci și din cele ce abundă volumul, că poezia lui George Petcu nu poate fi altceva — presupunând ca reală onestitatea autorului — decât o căutare a unei forme oarecari, turnate în ritm și rimă, în care timp fondul inspirației nu mulțumește rezultanta acestei căutări și între noi fie vorba, nu ne mulțumește nici pe noi. Poetul nu și-a găsit încă potecua care îl va duce desigur la exteriorizarea creatoare a frământărilor lui. Lirismul fără zăgaz și fără reglementări pe care îl găsim în versurile lui, nu dovedește decât că ceiace spunem este adevărat. Citiți acea parte din ciclul „Fata Morgana” pe care poetul o botează mistic „Singur la ceas străveziu” și veți avea cel mai real tablou al unui suflet în care se învălmășesc idei, crâmpie de viață, simboluri, făsniri de durere (caracteristice tinereții)

fără însă a lua forma unei forțe atractive pentru o mentalitate neutrală. Nu aceasta este poezia bună... Dar atunci când ești furat de formă și de plasticitatea cuvintelor în sine, și când momentele creative îți sunt chinute de fonduri stranii, desigur că este firesc să treci ca perfecte în-perechieri curioase de cuvinte, cari nu se pot scuza nici prin căutarea metaforei:

Pentru cenușa naltă a stelelor căzute
În prohodiri nocturne de miriști plânse'n lună,
Când toamna-și mână fumul și ierburile sună
Întru lumina lină a orelor durute;

Cum vor fi aceste **ore durute**, poetul nu reușește să ne spună dar ne ocazională precizări ca mai sus. Asemenea acestei strofe se găsesc multe în volumul lui George Petcu, care ca metodă de rezolvare cât și ca inspirație, uneori, aduce multă originalitate, dar tot atâta neinteligibil pentru calmul unui cititor de cele mai adesea ori blazat.

Dacă am arătat până unde se întinde imperfecțiunea poeziei lui George Petcu, nu însemnează că ne-am siutat din capul locului pe o poziție de negație. Poezia lui George Petcu are și părți bune cari trebuie cu orice preț scoase la iveală și indicate ca atare și aceasta cu atât mai mult cu cât defectele ei nu au darul de a se pierde în întregul plachetei. De aceea, personal ne oprim asupra poeziei „Noapte de vară”, cu un subiect de inspirație care ne este drag. Clădită pe o versificație descriptivă, are doar micul defect că trădează evident greutatea ce a patronat elaborarea, celui de al patrulea vers al fiecărei strofe. Sunt greutăți cari i dau ocazia lui George Petcu să se sacrifice pe nesimțite doar perfecțiunii rimei și atât. Pentru frumusețea ei de pictură, o dăm în întregime:

Cădeau pe câmp ciorchinii amurgurilor clare
Și turmele nserării mugeau prelung în baltă
Când din afundul lumii creștea o noapte naltă,
Cu paltinu'nstelării, în brațele amare

Ce vinuri vechi din crama tristeților, atunci,
Cădelnițau arome sub bolta grea de vară,
De se lăsa albastră, rodirea peste țară,
Și tremurau nostalgic luceferii prin lunci?

Tăcerile fertile de'mpotmolire brună (? N. R.)
Svâcneau aprins în seva porumburilor crude...
Bătea un vânt de noapte, prin ierburile ude
Și-un nechezat sălbatec suia cu stepa'n lună...

Privită în întregul ei, realizarea de mai sus e o capo d'operă de elaborație, pe lângă faptul că stabilește conturul precis al unei idei de bază care primește o rezolvare pe care o socotim fericită. Ca și în „Noaptea

Bobotezei" dealfel, care deși nu atât de bună, cuprinde totuși această strofă de antologie:

„Păsări obosite cădeau lin la fereastră,
Timpul se făcuse melc în seara albastră,
Cerurile erau așa de aproape, așa de aproape,
Duhul Sfânt a umblat toată noaptea pe ape”...

Dacă mai multe din strofele lui George Petcu nu au o rezonanță unitară fiecare închizând în ea o semnificație înrudită cu a celorlalte, am găsit totuși în versul său o muzicalitate rară și un real talent în intuirea ritmului, ceiace desigur pentru un poet tânăr cum e dânsul, cu o dezvoltată trăire interioară, constituie un mare avantaj, în fața unei opere pe care de abia de aci încolo va căuta să o desăvârșască printr'un laborios proces de creație. Nu uităm nici decența precum și delicatețea de care face uz, în exprimarea gândurilor pe cari unii potrivitori de cuvinte le socotesc drept ocaziuni de abolire a bunului simț. Și cităm:

Pentru tristețea cărnii, de agonice palori,
Când țipă'n pulpi, amiaza, grădinilor de rodii
La ceasul pur de ample, neîntinate zodii,
Ruga-mă-voi în umbra albastrelor viori.

(Deși nu vedem de ce ar fi viorile albastre! Viorelele, eventual, ar mai putea fi...) Aceiaș atitudine de perfect bun simț am mai întâlnit-o la alt poet bănățan, la Grigore Bugărin care excelează în atenuarea unor efecte smulse nemijlocit din matrița proaspătă a poeziei populare, ceiace desigur este mai greu și despre care nu este cazul să vorbim aci mai pe larg...

În concluzie, „**Fata Morgana**” d-lui George Petcu este cu adevărat mijirea tremurătoare a unui talent, mijire deocamdată timidă, care ar putea să dispară definitiv dar care tot așa poate destrăma ceata, arătându-ne plin de puternicie, un trăitor profil de creator...

Felicităm Editura bănățeanului Pavel Suru, care a avut curajul și delicatețea de a deschide drumurile aprecierilor generale lui George Petcu.

MIRCEA T. BANDU.

PAGINI LITERARE, An. V, Sept.—Oct. 1938, Nr. 9—10. Ultimul număr al merituosei reviste dela Turda, ne aduce ca de obicei un material bogat și ales, datorit colaboratorilor săi neobosiți, menținându-se la acelaș nivel de înaltă spiritualitate, ce se degajează din paginile ei. Dintrre colaboratorii acestui Nr. menționăm pe: Mihai Beniuc, Romulus Demetrescu, Zevedeiu Barbu, Teodor Murășanu, Grigore Popa, Vasile Rusu, etc. Versuri bune semnează M. Beniuc și T. Murășanu. Cităm câteva versuri din poezia: „Și-așa-i bine!“ a lui M. Beniuc, a cărui volum de poezii „Cântece de pierzanie“, apărut nu demult în edit. Miron Neagu-Sighișoara, l-a consacrat definitiv printre rândurile poezilor tinerii generații:

De nimeni nu mă recunoaște
De toți mă scuipă și mă 'njură
Și-așa-i bine!
De ce-am cântat în tău de broaște
Ce horcăe bolnav de ură?

Și dac' asvârl în mine pietri
Și-mi pun cununi de spini pe frunte,
Și-așa-i bine!
De ce-am aprins cenușa vetrii,
De ce le-am predicat pe munte?

Deasemenea, revelăm frumoasele versuri a lui T. Murășanu, din poezia Toamna care, după cum foarte bine observă d-l Romulus Demetrescu, constituie tema de predilecție a poetului: „cântarea frumuseții plină de tainică ademenire a naturii“:

—
S'a profilat pe dealuri talia Toamnei,
Făptura-i de aburi printre brânduși
Răzbate prin cețuri cu mireasmă de nea . . .
— Vai cum mă duruși,
Tot una-i, fii tare, inima mea!
.

Intr'un studiu bine pus la punct, cunoscutul critic literar, Romulus Demetrescu, comentează poezia lui Teodor Murășanu, arătând autenticitatea creației acestuia. Nu este pentru prima dată când ne întâlnim cu serioasa critică literară a d-lui R. Demetrescu, făcută într'un spirit de înaltă pătrundere și justă apreciere a producțiilor pe care le discută.

În acelaș număr, d-l Zevedeu Barbu, semnează un substanțial eseu intitulat: „Rânduri pentru idee“, în care ia atitudine personală față de filosofia existențială, ce se pare, începe și la noi să fie preocuparea de toate zilele. Eseul d-lui Barbu este scris într'o ținută de adâncă înțelegere a problemei, constituind totodată o răscolitoare pledoarie pentru Idee. D-l Barbu face parte dintre puținii noștri tineri esești, a cărui scris substanțial aduce în centrul preocupărilor spirituale probleme ce se impun prin actualitatea lor, care însă totdeauna sunt tratate pe un teren propriu concepției d-sale.

Versuri mai semnează A. Marin, iar proză — V. Rusu. Cronici semnează Grigore Popa, Romulus Demetrescu, prezentând poezia lui Mihai Beniuc din volumul mai sus amintit: Nic. N. Munteanu, T. Murășanu, și alții. În general, Pagini Literare, — atât prin numărul de față cât și prin celelalte — face parte din puținele noastre reviste ce se bucură de un stil și atmosferă spirituală proprie, grupând în jurul său colaboratori de elită a intelectualității ardelenene, cu aceleași preocupări spirituale, lucru care dealtfel constituie și un merit al conducătorilor revistei, care sunt oameni de suflet și tragere de inimă pentru acele preocupări, care mai ales în ziua de astăzi sunt privite cu desinteres.

A. Ch.

O. Briese de Grigore V. Coban. — Pe d. Grigore V. Coban îl cunoaștem din paginile „Luceafărului“ de pe vremea când Astra încă nu preluase această revistă. D. Aurel Cosma crezuse de bine să adune în paginile revistei sale colaboratori din toate colțurile țării, să înfățișeze problemele sub complecta lor diversitate și din toate domeniile de manifestare spirituală. Așa se face că d. G. V. Coban ne ținea la curent cu mișcarea artistică a Iașului și de atunci cunoaștem calitățile d-sale de cronicar plastic. Dar cronicarul nostru nu și-a limitat aceste calități numai la înregistrarea și lămurirea evenimentelor artistice, ci și-a luat o sarcină mult mai grea. Acea de a ne prezenta activitatea artiștilor noștri în plachete monografice.

Este atât de rar în lumea tiparului nostru acest gen de carte, încât apariția lucrării d-lui Coban ne face o surpriză plăcută și în același timp ne îndeamnă spre o întemeiată admirație a curajului d-sale. Căci a scrie monografia unui artist, înseamnă a-ți vedea cartea acoperită de colbul vremii în rafturile librăriilor. Totuși curajul acesta trebuie să-l aibă cineva. Trebuie să existe și acei oameni cari trecând eroic peste toate riscurile, să pună în valoare calitățile artiștilor plastici, să facă marelui public cunoscute aceste calități și în același timp să contribuie la înpintenirea gustului artistic al societății noastre, nu prea aliniată după frumos.

Iată că, cu această credință imperativă am lămurit în ce constă valoarea lucrării d-lui G. V. Coban.

Cartea d-lui Grigore V. Coban, care ne înfățișează activitatea de un sfert de veac a cunoscutului pictor O Briese, a apărut recent la Iași.

St. Gomboșiu

„Brazde Bănățene” — arhive culturale, istorice, literare și artistice. — Director Caius Pascu, Timișoara. A. I. No. 1—2, Nov.-Dec. 1938.

Scoaterea unei reviste noi este un act aproape temerar în zilele noastre. D-l Pr. Caius Pascu a avut curajul acesta. Primul număr ne aduce contribuția d-lor St. Gomboșiu, Gruia Florouțiu, C. Miu-Lerca, Gh. Atanasiu, Pr. C. Pascu, etc.

„Litera” — Director Fane George Pajiște. — Arad. Anul 1. No. 2 Noemvrie 1938.

O numeroasă colaborare, din Arad și din alte părți contribuie să facă atrăgătoare noua revistă arădană. Remarcăm articolul d-lui Eugen Victor Popa: „Romanul social românesc”.

Ilie Ivănuș: „Ulița pustului” — nuvele. Un tânăr meseriaș se simte ars de focul sacru. Trecând peste piedicile ce păreau insurmontabile — lipsa unei culturi temeinice, a mijloacelor materiale — tipărește o carte, din puteri proprii și o oferă cititorului. Luați și citiți, le spune „cartea aceasta e scrisă cu sânge”!

Patetismul acesta va suna poate fals acelora cari nu cunosc tânărul cu ochii în febră, care se numește Ilie Ivănuș, dar și ei vor fi cuceriți de povestitorul care se revelează în paginile mediocru tipărite, pline de

greșeli, ale volumașului. Notările autobiografice se contopesc cu poveștirile auzite și cu cele imaginate, într'o limbă simplă, expresivă. Eroii sunt oameni, cari suferă, frați cu autorul, acelaș îndemn neînțeleș îi împinge și pe ei să schimbe mereu orizontul lor.

O carte de citit, un autor de urmărit.

N. IVAN.

Revista Institutului Social Banat-Crișana, anul VI. No. 24, 1938. În condițiuni tehnice invidiate de aproape toate celelalte reviste din provincie, aduce articole robuste tratând probleme pe cât de importante pe atât de complete.

D. Inginer Dr. Cornel Micloși are un studiu despre electrificarea rurală a Banatului cu date concrete și deviz; **d. prof. N. Tomiei** aduce lucruri noi despre cele opt districte valachice; **d-l Dr. C. Groșoreanu** tratează pe larg și aprofundat problema minorităților și reglementarea ei în decursul istoriei și în lumina „statutului minorităților” de recentă dată; **d. Ion D. Ungureanu** lămurește necesitatea orientării profesionale; **d. Inv. Gh. Boran** are detalii prețioase în privința rămători-

lor din Igrîș și a societății pentru simultaneizarea lor; **d-na Ana Percea** publică un proiect pentru înființarea unui centru de ocrotire a femeii; pe aceeași temă scrie **d. N. I. Fișer**.

Insemnările foarte bogate și interesante le semnează **neobositul Grf. (Dr. C. Groșoreanu)** mai ales, **Dr. Emil Botiș**, **Paul Cocărlan**, **Mia Marian**, **Prof. N. Ursu** și **V. Nedela**. Remarcăm deasemenea noua subsecție a Institutului: „**Gospodărie Casnică**” sub conducerea d-nei **Elena Dr. Secoșan**.

„**Luminătorul**” vechea și reuitata gazetă bănățeană redactată între 1880—1894 de **Pavel Rotariu**, va fi reactualizat din dorința excelenței sale d-lui **Rezident Regal Alexandru Marta**.

Despărțământul bănățean al Astreii în acțiunea sa de culturalizarea satelor își va avea astfel gazeta sa săptămânală scrisă pe înțelesul și folosul tuturor, cu sfaturi practice date de oameni competenți, ingineri, agronomi, medici, avocați, profesori, etc.

Redactorul gazetei „**Luminătorul**” este d-l avocat **Aurel Bugariu**, conferențiarul Astreii Bănățene.

„LUCEAFĂRUL“

REVISTA REGIONALEI BANĂȚENE A ASTREI

Apare lunar, sub direcția unui comitet de redacție.

Redactor responsabil: Prof. Tr. TOPLICEANU

CUPRINSUL:

	Pag.
<i>Aurel Cosma:</i>	Din trecutul românilor timișoreni . . . 1
<i>Pavel P. Belu:</i>	Rugăciune (poezie) 22
<i>Ștefan Gomboșiu</i>	Pictura religioasă 23
<i>Ada Crin:</i>	Singur dar (poezie) 26
***	Un apel 27
<i>Ada Crin:</i>	Concertul 30
<i>Cronica:</i>	<i>Anatole Chircev:</i> Orientarea profesio- nală 31
	<i>Corneliu Sav:</i> Mihai Beniuc 42
	<i>Gh. Atanasiu:</i> Ilie Ienea 45
	<i>Anatole Chircev:</i> Despre Leon Șestov 48
	<i>Mircea T. Bandu:</i> A. Cotruș 50
	<i>George Petcu:</i> 51
<i>Cărți, reviste:</i>	54
<i>Note:</i>	56

